

Osnove gramatike japanskog jezika

Duje Jerić- Miloš

8. travnja 2025.

Sadržaj

1	Fonologija i ortografija	5
1.1	Vokali	5
1.2	Mjesto tvorbe	6
1.3	Način tvorbe	8
1.4	Zvučnost	10
1.5	Geminacija	10
1.6	Mora	11
1.7	Fon, fonem, alofon	12
1.8	Samoglasnici japanskog jezika	13
1.9	Suglasnici japanskog jezika	15
1.10	Kana	18
1.11	Povijest Ha stupca	21
1.12	Hepburnova romanizacija	24
1.13	Romanizacija koju koristimo u nastavku	25
1.14	Kanji	27
1.15	Ukratko o naglascima	32
2	Pregled japanske gramatike	37
2.1	Osnovne definicije	37
2.2	Sintaksa	38
2.3	Glagoli	38
2.4	Imenice	41
2.5	Tema-komentar	43
2.6	Pridjevi	46
2.7	Prilozi	49
2.8	Različiti okusi čestice が	49
2.9	Čestice で i に	51
2.10	Čestica の	54

2.11	Osnovne konjugacije	56
2.11.1	Osnovni oblik	56
2.11.2	Negacija	56
2.11.3	Prošlost	57
2.11.4	ㇿ forma	60
2.11.5	Ostale konstrukcije	62
2.12	Teinego (govor iz poštovanja)	64
2.13	Priložne oznake (ko-, so-, a-, do-)	68
2.14	Brojevi i brojači	70
2.15	Vrste riječi u japanskom jeziku	72
2.16	Fun etymology fact i korisni izvori	74

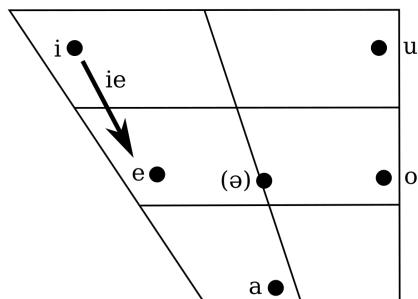
Poglavlje 1

Fonologija i ortografija

Smatram da bi analiza svakog jezika trebala krenuti od formalnih osnova - kako taj jezik zvuči i izgleda (zapisan na papiru). Prije nego krenemo s fonologijom japanskog jezika, valjalo bi se malo posvetiti fonologiji jezika koji već poznajemo (pretpostavit ću hrvatski i u manjoj mjeri engleski). Cilj je osvijestiti se o pokretima koje nesvjesno radimo kada izgovaramo različite glasove. Ovako ću ja lakše moći opisati, a vi izgovoriti one glasove japanskog jezika kojih nema u hrvatskom.

1.1 Vokali

Vokale (samoglasnike) tvorimo tako da puštamo zrak da neometano (bez zapreke) prolazi kroz govorni trakt (od pluća do ispred usana). Za opis vokala (samoglasnika) se obično koristimo dijagramom:

Slika 1.1: Dijagram samoglasnika hrvatskog jezika.

Osim standardnih a, i, u, e, o, dijagram uključuje i diftong (dvoglas) ie te šva ə koji se javlja samo alofonski (npr. prije glasa r u riječi rt ili Krleža). Inače, šva (ə) se javlja i kada razmišljamo "uhh" ili kada izgovaramo englesku riječ *the*.

Na dijagramu lijevo-desno govori koliko moramo jezik izvući sprijeda prema zubima, tj. zavući straga prema grlu. Primjerice, glas "i" izgovaramo tako da nam je jezik položen skroz sprijeda prije zubi, a glas "u" izgovaramo tako da je jezik zavučen prema grlu.

Pritom razlikujemo **zaokružene** i **nezaokružene** suglasnike. Glas "u" je zaokružen, tj. pri izgovoru moramo napučiti usne, a glas "i" je nezaokružen. Kada izgovaramo njemačko ü ili francusko y, jezik mora biti u položaju glasa "i", no usne su zaokružene. Da biste dobili osjećaj za položaj jezika možete izgovarati naizmjenice uuüüuu. Usne se ne smiju micati, smijete samo pomicati jezik naprijed-natrag.

Gore-dolje na dijagramu nam govori koliko je jezik udaljen od gornje palate, odnosno koliko je usna šupljina otvorena ili zatvorena. Kada izgovaramo "i" jezik je vrlo blizu gornjoj palati pa govorimo o zatvorenom samoglasniku. Da bismo izgovorili "e", jezik moramo malo spustiti prema dolje, tj. moramo malo otvoriti usta. Konačno, da bismo izgovorili "a", jezik moramo dosta spustiti prema dolje (a pritom se jezik malo povuće i prema grlu).

U engleskom jeziku (primarno mislim na američku varijantu) samoglasnik "a" u riječima *math* ili *man* je otvoren kao u hrvatskom "a", no jezik mora biti pomaknut više sprijeda kao kod e (stoga se u fonetskoj abecedi taj glas zapisuje kao æ).

1.2 Mjesto tvorbe

Suglasnike tvorimo tako da stvorimo prepreku u prolasku zraka. Tu prepreku ćemo artikulatornim organima (jezikom, usnama i sl.) stvoriti na određenom **mjestu** u usnoj šupljini.

U hrvatskom i engleskom jeziku imamo sljedeća mjesta tvorbe (pritom su boldani ona mjesta koja se javljaju i u japanskom jeziku):

- **Bilabialni** (dvousneni) glasovi se izgovaraju usnama - u hrvatskom jeziku imamo p, b, m.

- Labiodentalne (zubnounsne) glasove izgovaramo koristeći usne i zube - u hrvatskom jeziku imamo f, v. Interesantno je da ovakvog položaja NEMA u japanskom jeziku (japancima je stoga malo teže objasniti izgovor glasa "f").
- Za dentalne glasove koristimo jezik i zube. Primjerice, kada izgovorimo riječ *thought* ili *thief* ili *think*, jezik je malo iza zubi (skoro ih dodiruje), glasnice ne titraju, a stvaramo turbulentno strujanje zraka, tj. šum. Japanski i hrvatski jezik nemaju ovo mjesto artikulacije.
- Kod **alveolarnih** glasova jezik je na alveolarnom grebenu - uzvišeno meso odmah iza zubi. Tu izgovaramo t, d, s, z, ts (c), r, l, n.
- Post-alveolarni glasovi se izgovaraju tako da vrh jezika stavimo na kraj alveolarnog grebena (na samoj granici gdje greben pada). Ovdje u standardnom hrvatskom jeziku izgovaramo š, ž, č, dž, ali neki govornici ove glasove izgovaraju i retrofleksno¹. To znači da je vrh jezika još više zakrenut unatrag te dodiruje tvrdu palatu (tvrdo nepce).

Ovakvih glasova generalno nema u japanskom (ali su relativno slični alveolopalatalnim glasovima kojih ima).

- **Palatalne** glasove izgovorimo tako da središnji dio jezika podignemo prema tvrdoj palati - ovako izgovaramo j.
- **Alveolopalatalni** glasovi su oni gdje je vrh jezika na alveolarnom grebenu, no centar jezika je istovremeno malo pomaknut prema tvrdoj palati. Ovako u standardnom hrv. jeziku izgovaramo ć, đ, nj, lj.
Ovi glasovi se percipiraju kao "mekši" (tj. palatalizirani). Japansko "č" (ch), kao u nazivu *Chiba*, i "š" (sh), kao u nazivu *Hiroshima*, su upravo alveolopalatalni, a ne post alveolarni (ili, ne daj bože, retrofleksni) - dakle "mekani", a ne "tvrđi".
- Kod **velarnih** glasova stražnji dio jezika dira velum - tu izgovaramo k, g, h.

¹Ako je vjerovati različitim analizama, npr. https://en.wikipedia.org/wiki/Serbo-Croatian_phonology i hrvatskoj gramatici Barić et al, čiji "stražnjotvrdonepčani" glasovi po opisu odgovaraju retrofleksnim

- Za **glotalne** glasove zrak moramo gurati između glasnica (kroz glotis). Englesko "h" nije velarno - nije toliko "tvrdo" kao hrvatsko h. Ako izgovorite npr. riječi *him*, *hope* ili *heart*, primijetit ćete da h izgovarate puno dublje u grlu (između glasnica, tj. u glotisu), a turbulencija zračnog toka je nešto manja pa je zvuk "mekši". I japansko "h" se izgovara na isti način.

Konačno, imamo i mjesto artikulacije koje se javlja u japanskom, ali ne u hrvatskom i engleskom jeziku:

- Na kraju japanskih riječi (npr. *Nihon*) glas "n" je približno velaran - kao u hrv. riječi banka. U praksi je često jezik još više zabačen straga do uvule (visećeg tkiva na početku grla) pa govorimo o **uvularnom** glasu.

1.3 Način tvorbe

Način tvorbe suglasnika, logično, opisuje način na koji artikulatorni organi stvaraju zvuk. Pritom na primjeru hrvatskog jezika imamo (svi načini izgovora se ujedno javljaju i u japanskom jeziku):

- Kod **nazalnih** glasova zrak ne ispuhujemo samo kroz usta, nego i kroz nosnu šupljinu. Dakle, da bismo dobili nazalni ton zrak mora prolaziti i kroz nos (to možete provjeriti tako da stavite prst ispod nosa). Ovako izgovaramo m i n.
- **Ploziv** (ili stop) izgovaramo tako da artikulatorni organi potpuno blokiraju prolaz zraka, potom se naglo pomaknu i propuste zrak. Dakle, ploziv ne možemo "izgovarati", već samo naglo "izgovoriti". Ovako izgovaramo p, b, t, d, k, g
- **Frikativ** stvaramo tako da zrak proguramo kroz uski prolaz između dva artikulatorna organa. Ovakvo strujanje zraka stvara turbulentni tok, što čujemo kao šum. Frikative možemo "izgovarati" jer oni ne blokiraju potpuno prolaz zraka. Ovako izgovaramo f, s, z, š, ž, h.

Kada se zrak gura prema zubima (s, z), dobijemo piskutaviji ton, a takve glasove zovemo sibilantima ².

²Sada je valjda jasno zašto pojavu prelaska velara k, g, i h u sibilante s, z i c zovemo "sibilarizacija"

- **Afrikat** je glas koji započinje kao ploziv, a završava kao frikativ. Dakle, u početku je prolaz zraka potpuno blokiran, ali artikulatorne organe ne odmaknemo toliko brzo, što stvori period šuma. Ovako izgovaramo c (ts), č (tš) i dž.
- **Aproksimante** izgovaramo tako da artikulatorne organe približimo, ali ne toliko da će se stvoriti turbulencija, odnosno šum. Ovako izgovaramo j, ali i v (f i v se izgovaraju na istom mjestu, ali v je "nježnije" po izgovoru u hrvatskom jeziku³)
- **Tril** (vibrant) izgovorimo tako da artikulatorni organ prolaskom zraka veliki broj puta udari o mjesto tvorbe (neki mirni, pasivni artikulator). Ovako često izgovaramo r u hrvatskom jeziku. Probajte reći grrrrr ili brrrrr.

Trajanje vibracije nije toliko dugo - obično se u govoru jave 2 do 3 udarca. Recite npr. crv, krv, Krleža, smrt ili rt - u ovim riječima nemamo pravog samoglasnika (a, i, u, e ili o), već je taj glas r "slogotvoran". Ovo znači dvije stvari: r je vibrant, a prije glasa r se javlja kratki šva⁴.

- Kada r nije slogotvorno, artikulacija je još kraća - obično se javi samo jedan udar. U tom slučaju ne govorimo o vibrantu, već o **dotačniku** (eng. *flap* ili *tap*). Takav glas dobijemo jednim udarom jezika o alveolarni greben. Recite, more, ruka, mir ili brzo izgovorite engleske riječi *better*, *matter* ili *city* (tu se t čita kao r). Ovaj alveolarni dotačnik je u stvari i japansko "r".

U hrvatskom jeziku ova dva načina izgovora (trill i flap) su u slobodnoj varijaciji. Dakle, u riječi ruka ni dotačni izgovor ruka ni vibrantski izgovor rruka ne zvuče čudno. U španjolskom jeziku pak ova dva glasa čine razliku između pero (ali) i perro (pas).

- **Lateralne** (bočne) suglasnike izgovaramo tako da pustimo da zrak struji sa strane jezika. Ovo se javlja kod glasova l i lj. U japanskom glas "r" nije baš u slobodnoj varijaciji temeljem vibrantnosti (trill ostavlja

³Englesko "v" ili njemačko "w" su znatno agresivniji. Usporedi eng. vine, victory i njem. Wien, Werk s hrvatskim voda, vino

⁴Dakle, nije baš potpuno istina da u crv krv, smrt ili rt nemamo nikakvog vokala kako bi se dalo zaključiti iz pisane forme tih riječi.

dojam agresivnost; "yakuza speech"), ali jest temeljem lateralnosti. Krenite od rarara gdje zrak gurate prema vrhu jezika i polako prijeđite na lalala gdje zrak gurate sa strane. Za japanski jezik r možemo izgovoriti na oba načina (i na sve načine između), izvornom govorniku neće biti čudno.

1.4 Zvučnost

Izgovarajte šššžžž (ili ssszzz). Primijetit ćete da vam glasnice dok izgovarate š ne titraju (ne osjećate vibraciju u grlu, niti čujete svoj glas), ali kada prijeđete na ž titraju. Zato kažemo da je "ž" **zvučni** suglasnik, a "š" **bezvučni**.

"š" i "ž" su po svim drugim karakteristikama isti (jezik unutar usta je na istom položaju), stoga govorimo o **zvučnim parovima**. U hrvatskom jeziku imamo još sljedeće zvučne parove:

- p, b
- t, d
- k, g
- s, z
- š, ž
- č, dž
- ć, đ

Japanski isto tako razlikuje zvučne i bezvučne suglasnike. Primjerice, slog "ka" u japanskom pismu (kana) izgleda kao カ, a slog "ga" (gdje je početak sloga ozvučen) izgleda slično ガ - samo smo dodali dvije male crtice u gornji desni kut.

1.5 Geminacija

Geminacija ili produljenje suglasnika je zadržavanje izgovora određenih samoglasnika u nekim jezicima. U hrvatskom jeziku se ovaj fenomen javlja

uglavnom na granici između dvije riječi, gdje jedna riječ završava na isti suglasnik kojim druga počinje. Primjerice, u rečenici "Idemo put Trogira" nećemo dvaput izgovoriti glas "t", niti ćemo samo izgovoriti "putrogira". Izgovor glasa "t" u riječi "put" zadržimo i izgovorimo tek onda kada bi trebao biti početak riječi "Trogir".

Slična se situacija javlja i u engleskom jeziku, npr. *bookkeeper*, *big guy* ili *some man*. Engleski ima i minimalne parove kao npr. *this sin* ("s" se duže izgovara) i *this inn*. Talijanski jezik je poznat po tome što se geminacija javlja skoro svugdje - često unutar riječi, npr. *tutti* ili *gatto* (ali i tamo gdje je možda i ne bismo očekivali, npr. *Mario e Toni*).

Geminacija je učestala pojava i u japanskom jeziku, a javlja se kod nekih glagola u prošlosti, npr. *itta* (išao), *katta* (kupio), ali i unutar riječi, npr. *neko* (korijenje), što možemo usporediti s *neko* (mačka).

1.6 Mora

U japanskom jeziku nemamo klastere suglasnika kao npr. u hrvatskim riječima "smrt", "krv" ili famoznoj češkoj frazi "Strč prst skrz krk" (gurni prst kroz grkljan). Izgovor japanskih riječi je relativno jednostavan. U japanskom jeziku u pravilu nakon svakog suglasnika imamo neki samoglasnik - npr. *Fukuoka*, *kamikaze*, *karaoke*, itd.⁵

Japanski jezik je stoga bolje analizirati kroz slogove. Zapravo, japanski slogovi su puno pravilniji po svojoj duljini trajanja od onih u hrvatskom ili engleskom jeziku, stoga u stvari govorimo o **mori** (jedinici trajanja). Konkretno, japanski jezik ima kratke i duge slogove, ali dugi slogovi su točno duplo duži od kratkih. Usporedimo npr. "koko" (ovdje) i "kookoo" (srednja škola). Riječ *ko-ko* se sastoji od 2 more (dvije jedinice duljine), a *ko-o-ko-o* se sastoji od 4 more (4 jedinice duljine) te je po trajanju duplo duža.

Geminacija u japanskom jeziku isto tako traje točno jednu moru. Dakle, *ne-k-ko* (korijenje) traje 3 more, a *ne-ko* (mačka) traje 2 more

⁵Jedina iznimka su glasovi *n* i *y* (hrv. *j*). Primjerice, *Tokyo*, *ikkyuu* (prvoklasno), *kyaku* (kupac), *kampai* (nazdravlje), *gambaru* (dati sve od sebe), *kantan* (jednostavno), *kondo* (ovog puta), *konkai* (ovog puta), *kangaeru* (misliti), *hanran* (pobuna), *Nihon* (japan). Doduše, primijetiti ćemo da su glasovi *j* i *n* sonoranti (stvara ih neprekidno neturbulentno strujanje zraka, za razliku od opstruenata) pa su po zvučnoj kvaliteti sličniji samoglasnicima.

1.7 Fon, fonem, alofon

Krajnje je vrijeme da objasnimo razliku između fonema i fona. **Fon** (glas) je ono što smo do sada opisivali - najmanja *govorna* jedinica. Ako dvije osobe istu riječ kažu na različite načine (jer možda pričaju različitim dijalektima), onda će te dvije osobe napraviti različite pokrete artikulatornim organima i proizvesti različite glasove. Glasove (tj. fizički izgovor) izučava **fonetika** i zapisujemo ih (do željene razine detalja) u fonetskoj transkripciji unutar uglatih zagrada [a].

Fonem je pak najmanja jezična jedinica koja ima razlikovnu ulogu. Listu fonema nekog jezika određuje struktura samog jezika (a ne način izgovora)⁶ Dakle, dvije osobe koje kažu istu riječ na dva različita načina izgovaraju *iste* foneme, samo svaka na svoj način. Foneme izučava **fonologija** i zapisujemo ih u fonemskoj transkripciji unutar kosih zagrada /a/.

Primjerice, možda jedan govornik hrvatskog jezika izgovara riječ "gore" koristeći alveolarni dotačnik, a drugi koristeći alveolarni vibrant. Značenje riječi se nije promijenilo, stoga moramo zaključiti da su to samo bila dva malo različita izgovora istog fonema /r/, koji je za jednog govornika realiziran kao dotačnik [r], a za drugog kao vibrant [r]. U tom slučaju govorimo o **alofonima** fonema /r/. Ako pak umjesto [gore] kažemo [kore] (genitiv riječi kora), onda se značenje riječi mijenja. dakle moramo zaključiti da imamo dva fonema /g/ i /k/ koja se razlikuju po zvučnosti. S druge strane španjolski jezik razlikuje dvije riječi *pero* (ali) i *perro* (pas), stoga zaključujemo da španjolski ima foneme /r/ (dotačnik) i /rr/ (vibrant).

Kada u hrvatskom jeziku izgovaramo fonem /r/, nema velike razlike koristimo li dotačnik ili vibrant - izvorni govornik neće percipirati pogrešku u govoru pa možemo govoriti o **slobodnoj varijaciji**. Ipak, postoje određene tendencije da se dotačnik javi kada se /r/ nađe između samoglasnika (npr. more), a vibrant kada je /r/ slogotvorno (npr. prst).

Slično tome, fonem /n/ u hrvatskom jeziku isto ima alofone. Obično /n/ realiziramo kao [n] (alveolarni nazal), npr. u riječi "banana". Ako se pak

⁶Zato je, recimo, *foneme* starog japanskog lakše rekonstruirati - možemo se poslužiti strukturom postojećih izvora na japanskom jeziku. Tako je otkriveno da je stari japanski jezik imao dva različita fonema koja su se kasnije spojila u /i/, dva različita fonema koja su se spojila u /e/ i dva fonema koja su se spojila u /o/. Dati točne fonetske vrijednosti (načine čitanja) tih fonema je u osnovi nemoguće (ali postoje educirana nagađanja) - vidi Bjarke Frellesvig, A History of the Japanese Language.

/n/ nađe ispred velarnog glasa, onda se /n/ može realizirati kao [ŋ] (velarni nazal), npr. u riječi "banka". U ovom slučaju nemamo slobodnu varijaciju jer ako zamijenimo ta dva glasa i kažemo [banka] i [baŋaŋa], dobijemo riječi koje zvuče neprirodno/pogrešno. Doduše, nećemo dobiti novu riječ ako umjesto [n] kažemo [ŋ] ili obratno, stoga ta dva glasa ne igraju razlikovnu ulogu u hrvatskom jeziku, odnosno nemamo dva različita fonema.

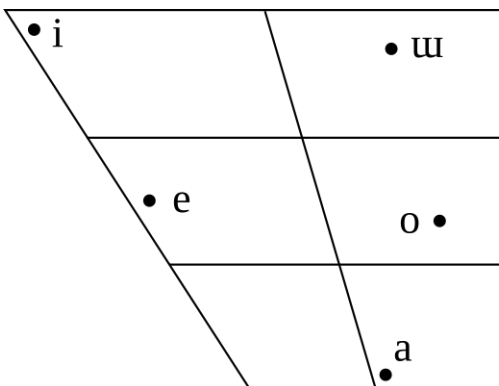
U engleskom jeziku pak imamo riječi *sin* [sin] i *sing* [siŋ], stoga moramo zaključiti da engleski jezik ima dva različita fonema /n/ i /ŋ/.

Ako čujete razliku između dva zvuka, to su onda sigurno dva fona (glasa), ali ne moraju biti i dva fonema! Tako svaki Hrvat čuje razliku između k i t, ali u havajskom jeziku su to samo dvije različite realizacije istog fonema. Primjerice, [matua] i [makua] predstavljaju dva moguća izgovora iste riječi /makua/ (roditelj). U nekim situacijama (i nekim dijalektima) se fonem /k/ realizira više kao [k], a pak u drugima kao [t]. Dakle, funkcionalno je isto rekli mi [matua] ili [makua], govornik havajskog jezika će u oba slučaja razumjeti /makua/. Naravno, mogli bismo taj isti fonem označiti i s /t/, ali je uobičajeno koristiti /k/ jer više govornika (u više situacija) taj fonem realizira bliže glasu [k].

U nastavku ćemo specificirati foneme japanskog jezika i odrediti njihove uobičajene izgovore. Audio snimke japanskih riječi (ali i riječi mnogih drugih jezika) možete pronaći na <https://forvo.com/>.

1.8 Samoglasnici japanskog jezika

Japanski samoglasnici /a/, /i/, /e/, /o/ po izgovoru su gotovo identični hrvatskim inačicama:

Slika 1.2: Dijagram japanskih samoglasnika

Jedino se samoglasnik /u/ razlikuje po tome što nije zaokružen. Dakle, riječ je o zatvorenom stražnjem **nezaokruženom** samoglasniku [u]. Usne su stoga u sličnom položaju kao kod glasa /i/, no jezik je pomaknut straga kao kada izgovaramo hrvatsko /u/. Usne mogu biti "komprimirane" (približene, ali ne zaokružene), što fonetski možemo označiti s [u^β]. Ipak, radi jednostavnosti zapisa obično to komprimiranje nećemo naglašavati. Vidi https://en.wikipedia.org/wiki/Close_back_rounded_vowel#Close_back_compressed_vowel

U japanskom dugi slog možemo dobiti poduplavanjem samoglasnika /aa/ (okaasan), /ii/ (chiisai), /uu/ (juu), /ee/ (oneesan), /oo/ (kooi). Fonetski, duge samoglasnike obično zapisujemo dodavanjem dvije točkice nakon dugog samoglasnika, npr. /aa/=/aː/. Na hrvatskom bismo dakle mogli pisati [luːk] (...i strijela) te [luk] (kapula). Geminaciju možemo označiti na isti način: /tt/=/tː/. Za japanski ćemo ponekad čak i ostaviti zapis [aa], npr. ako želimo naglasiti trajanje (to da je [aa] duplo duži od [a]) ili ako naglasak pada točno na sredinu dugog sloga.

Duge slogove možemo dobiti na još jedan način. Ono što su ranije bili dvoglasni /ei/ i /ou/ se u suvremenom standardnom japanskom izgovaraju kao dugi jednoglasni [eː] i [oː]. Dakle generalno /ei/=[eː] i /ou/=[oː]. Primjerice, /sensei/ [senseː] (učitelj), /kirei/ [kireː] (lijepo), /koukan/ [koːkan] (zamjena). Jedina je iznimka kada prelazimo granicu morfema. Recimo, kada je /u/ nastavak nekog glagola (npr. omo-u [omou] ili mayo-u [majou]) ili kada na te-formu glagola stavljamo iru ili iku, (npr. hanashite-iru [hanasiteiru]) ili kada imamo kombinacije ko-ushi (mlado+govedo)

1.9 Suglasnici japanskog jezika

	bilabijalni	alveolarni	palatalni	velarni	glotalni
ploziv	p b	t d		k g	
frikativ		s z			h
nazal	m	n			
dotačnik		r			
aproksimant			j	w	

Više-manje svi ovi glasovi se nalaze u hrvatskom jeziku s par iznimki:

- /h/ je glotalni frikativ [h], a ne velarni frikativ [x] kao u hrvatskom jeziku - dakle izgovor je u glotisu (između glasnica), slično kao u engleskim riječima *him* ili *have*. Primjeri: /houhou/ [ho:ho:] (metoda, način), /haha/ [haha] (majka).
- /r/ je dotačnik [r], a ne vibrant (tril) [r] kao u nekim hrvatskim riječima. Dakle, više kao r iz "more", a manje kao r iz "prst". Primjeri: /kare/ [kare] (on), /kore/ [kore] (ovo), /raku/ [raku] (opuštenost, smirenost).
- /w/ je sličan engleskom /w/, s jednom bitnom razlikom - usne su komprimirane, a ne zaokružene (znači vrijedi isto kao i za glas /u/). Znači, stražnji kraj jezika je blago podignut prema velumu (gdje izgovaramo k i g), no usne nisu zaokružene kao u engleskom *want* ili *wait*, nego su komprimirane kao kada izgovaramo japanski glas /u/.

Dakle, ako /u/ fonetski analiziramo kao zatvoreni stražnji nezaokruženi samoglasnik [u], onda bismo isto tako mogli /w/ analizirati kao zvučni velarni aproksimant [ɰ] sa komprimiranim usnama [ɰ^β]. Primjeri: /watasi/ [ɰ^βataci] (ja), /wakai/ [ɰ^βakai] (mlad), /kawai/ [kou^βai] (strašno).

Japanski jezik osim ovih fonema ima i jedan nazal /N/ koji traje jednu moru, no može se ostvariti na razne načine (pa ga zovemo samo moraički nazal).

Ispred /i/ imamo sljedeće alofonske realizacije:

- /ti/ se izgovara kao [tçi] (bezvučni alveolopalatalni afrikat; hrvatsko ći).
- /di/ se izgovara kao [dzi] (zvučni alveolopalatalni afrikat; hrvatsko đi).

- /si/ se izgovara kao [ɕi] (bezvučni alveolopalatalni frikativ; crnogorsko ši)
- /zi/ bismo možda očekivali da se izgovara kao [zi] (zvučni alveolopalatalni frikativ; crnogorsko ži), što vrijedi za neke dijalekte.
Ipak, u standardnom japanskom /zi/ je u prešao u [dzi] (zvučni alveolopalatalni afrikat; hrvatsko di), dakle čitamo ga isto kao i /di/.
- /hi/ se izgovara kao [çi] (bezvučni palatalni frikativ; kao u njemačkom Ich).
- /ni/ se izgovara kao [ɲi] (zvučni alveolopalatalni nazal; hrvatsko nji).

Ispred /u/ imamo sljedeće alofonske realizacije:

- /tu/ se izgovara kao [tsu] (bezvučni alveolarni afrikat; hrvatsko cu).
- /du/ se izgovara kao [dzu] (zvučni alveolarni afrikat) ili češće kao [zu] (zvučni alveolarni frikativ).
- /hu/ se izgovara kao [ɸu] (bezvučni bilabijalni frikativ). Ovo je glas kojeg nemamo u hrvatskom. U osnovi pokušavamo izgovoriti "f", ali ne usnama i zubima već samo usnama (kao da želimo ispuhati svijeću). Pritom su usne su približene (ali ne zaokružene), tj. položaj usana za glas [ɸ] i za vokal [u] koji ga slijedi je isti.

/du/ i /zu/ se generalno čitaju kao [zu], no oboje na početku riječi mogu postati [dzu], npr. /zutto/=[dzutto] (cijelo vrijeme). Također, i nakon moraičkog nazala (ili geminacije) isto možemo imati [dzu], npr. /kan-zuru/=[kandzuuru] (osjećati, iskusiti).

Dakle, imamo spajanje slogova /di/ i /zi/ te slogova /du/ i /zu/ u standardnom jeziku. Ipak, u npr. Kagoshima dijalektu su ovi slogovi ostali distinktni te se čitaju /di/=[dzi], /zi/=[zi], /du/=[dzu] i /zu/=[zu]. Vidi <https://en.wikipedia.org/wiki/Yotsugana>.

Konačno, imamo još i moraički nazal /N/ koji se može realizirati na pregršt načina. Generalno, govoreći imamo 3 situacije:

1. Na kraju riječi /N/ se izgovara kao uvularni nazal [ŋ]. Primjerice, Nihon [ɲihoŋ] (japan) ili Ueda-san [uedasaŋ].

2. Prije nazala, ploziva i afrikata (dakle glasova kod kojih se artikulatorni organi dodiruju) moraički nazal /N/ se jednači po mjestu tvorbe sa suglasnikom koji ga slijedi - dakle izgovaraj "kako je najprirodnije". Konkretno:

- Prije bilabijalnog nazala ili ploziva (p, b, m) se izgovara kao bilabijalni nazal [m]. Primjerice, /kaNpai/ [kampai] (na zdravlje), /seNpai/ [sempai] (senior, stariji kolega), /gaNbaru/ [gambaru] (truditi se), /hoNma/ [hom:a] (zastvarno; kansai dijalekt).
- Prije alveolarnog ploziva ili nazala (t, d, n) izgovara se kao alveolarni nazal [n]. Primjerice, /kaNtan/ [kantan] (jednostavno), /koNdo/ [kondo] (ovog puta), /koNna/ [kon:a] (ovakav).
- Prije alveolarnog dotačnika /r/, izgovara se slično kao alveolarni nazal [n], ali vrhom jezika (apikalni alveolarni nazal), odnosno točno tamo gdje bi počeo izgovor glasa /r/. Primjerice, /haNran/ [hanran] (pobuna), /shiNrai/ [cinrai] (povjerenje).
- Prije palatalnog nazala (dakle prije sloga /ni/), čita se kao palatalni nazal [ɲ] (dakle samo geminira palatalni nazal koji slijedi). Primjerice, /koNnichiwa/ [kop:itɕiu^βa] (dobar dan) ili /kiNniku/ [kip:ɲiku] (mišići).
- Prije velarnih ploziva (k, g), čita se kao velarni nazal [ŋ]. Primjerice, /koNkai/ [konkai] (ovog puta), /kaNkei/ [kanke:] (veza, poveznica), /kangaeru/ [kangaeru] (misliti).

3. Prije samoglasnika ili frikativa /N/ se iz uvularnog nazala često dodatno oslabi u nekakav nazalizirani velarni aproksimant [ũ] (ili kakav slični nazalizirani vokal). Nazalizaciju označavamo dodavanjem vijugave linije (tzv. *tilda*) iznad odgovarajućeg glasa. Imamo primjere /kiNiro/ [kiũiro] (žuta boja) i /aNsin/ [aũcin]. Naglasimo da je /kiNiro/ (kin'iro) riječ od 4 more (ki-n-i-ro), a ne od 3: /kiniro/ (ki-ni-ro).

Bitno je još napomenuti da, kada se japanski vokali /i/ i /u/ nađu između bezvučnih suglasnika, onda se ti vokali mogu "izgubiti", tj. postati bezvučni. Bezvučni vokal izgovaramo npr. kada šapućemo, a bezvučno [i] zapisujemo kao [i̥] (samo dodamo kružić ispod vokala). Imamo sljedeće primjere:

- kisetu (doba godine) čitamo kao [k̚isetsu] (ugrubo "k'setsu")

- kutsu (cipele) čitamo kao [kʊtsu] (k'tsu).

Slično se može javiti i na kraju nekih riječi, primjerice desu [desu] (des') ili masu [masu] (mas').

1.10 Kana

Spomenuli smo da je japanski jezik najbolje analizirati na razini more (jedinice tražanja), stoga čitav sustav postane najlogičniji kada ga zapišemo u japanskom pismu - kani. Jedna kana predstavlja jednu moru - npr. か = /ka/.

Japanski zapravo ima tri pisma - hiraganu, katakanu i kineske znakove (kanji). Kanom (hiraganom i katakanom) možemo iskazati kompletni fonetski repertoar japanskog jezika. Hiragana i katakana su dva različita pisma koja predstavljaju *iste* slogove. Ovo možemo usporediti s velikim i malim slovima u europskim jezicima (a, b, c, A, B, C). Hiragana se pritom najviše koristi za gramatičke nastavke i riječi koje nemaju (ili nam se ne da pisati njihove) kineske znakove. Katakanom uglavnom pišemo posuđenice usvojene iz zapadnih jezika (uglavnom engleski, ali u manjoj mjeri njemački i portugalski, francuski...). Katakanom, dakako, pišemo i strana (ne japanska) imena.

Japanski slogovi (more) zapisani hiraganom izgledaju kao:

ん	わ	ら	や	ま	は	な	た	さ	か	あ
/N/	/wa/	/ra/	/ja/	/ma/	/ha/	/na/	/ta/	/sa/	/ka/	/a/
		り		み	ひ	に	ち	し	き	い
		/ri/		/mi/	/hi/	/ni/	/ti/	/si/	/ki/	/i/
		る	ゆ	む	ふ	ぬ	つ	す	く	う
		/ru/	/ju/	/mu/	/hu/	/nu/	/tu/	/su/	/ku/	/u/
		れ		め	へ	ね	て	せ	け	え
		/re/		/me/	/he/	/ne/	/te/	/se/	/ke/	/e/
	を	ろ	よ	も	ほ	の	と	そ	こ	お
	/wo/	/ro/	/jo/	/mo/	/ho/	/no/	/to/	/so/	/ko/	/o/

Moraički nazal /N/ ima razne izgovore (bilabijalni [m], alveolarni [n], palatalni [ɲ], velarni [ŋ] i uvularni [ɴ]). Kana を (wo) se danas čita samo kao [o] (početni w se s vremenom izgubio) i koristi samo kao čestica za označavanje akuzativa. U svim drugim riječima gdje imamo fonem /o/ koristimo

お. Primjerice, u klasičnom japanskom je postojala riječ /wotoko/, koja je prešla u /otoko/, što bismo danas, koristeći kanu, napisali kao おとこ (男; muškarac).

Moramo, doduše, imati na umu da se ispred vokala /i/ i /u/ neki glasovi čitaju malo drukčije:

わ	ら	や	ま	は	な	た	さ	か	あ
[wa]	[ra]	[ja]	[ma]	[ha]	[na]	[ta]	[sa]	[ka]	[a]
	り		み	ひ	に	ち	し	き	い
	[ri]		[mi]	[çi]	[ni]	[tei]	[çi]	[ki]	[i]
	る	ゆ	む	ふ	ぬ	つ	す	く	う
	[ru]	[ju]	[mu]	[ɸu]	[nu]	[tsu]	[su]	[ku]	[u]
	れ		め	へ	ね	て	せ	け	え
	[re]		[me]	[he]	[ne]	[te]	[se]	[ke]	[e]
を	ろ	よ	も	ほ	の	と	そ	こ	お
[o]	[ro]	[jo]	[mo]	[ho]	[no]	[to]	[so]	[ko]	[o]

Neke kane počinju na bezvučni glas (stupci か /ka/, た /ta/ i さ /sa/ - stupac は /ha/ isto, ali on je poseban). Taj bezvučni glas možemo pretvoriti u zvučni dodavanjem dvije male crtice (dakuten) u gornji desni kut:

だ	ざ	が
/da/	/za/	/ga/
ぢ	じ	ぎ
/di/	/zi/	/gi/
づ	ず	ぐ
/du/	/zu/	/gu/
で	ぜ	げ
/de/	/ze/	/ge/
ど	ぞ	ご
/do/	/zo/	/go/

Pritom ispred /i/ i /u/ imamo sljedeće izgovore:

だ	ざ	が
[da]	[za]	[ga]
ぢ	じ	ぎ
[dʑi]	[dʑi]	[gi]
づ	ず	ぐ
[zu]	[zu]	[gu]
で	ぜ	げ
[de]	[ze]	[ge]
ど	ぞ	ご
[do]	[zo]	[go]

Kako su se ぢ i じ spojili u izgovoru, danas se uglavnom više koristi じ. Isto vrijedi i za づ i ず (više se koristi ず). Kane ぢ i づ se koriste uglavnom samo onda kada bismo očekivali ち ili つ, no početni suglasnik je ozvučen. Primjerice, ぢぢむ (skupiti se) ili つづく (nastaviti).

Možemo i kombinirati glas [j] s drugim suglasnicima. Pritom se ti suglasnici čitaju kao prije /i/. Dakle, imamo i sljedeće kombinacije, koje predstavljaju jednu, a ne dvije more, što je naznačeno time što su kane za や, ゆ, よ napisane nešto sitnije:

りや	みや	ひや	にや	ちゃ	しや	きや
[rja]	[mja]	[ɕja]	[nja]	[tɕa]	[ɕa]	[kja]
りゅ	みゅ	ひゅ	にゅ	ちゅ	しゅ	きゅ
[rju]	[mju]	[ɕju]	[nju]	[tɕu]	[ɕu]	[kju]
りょ	みょ	ひょ	にょ	ちょ	しょ	きょ
[rjo]	[mjo]	[ɕjo]	[njo]	[tɕo]	[ɕo]	[kjo]

Naravno, isto vrijedi i kada umjesto bezvučnih /k, s, t/ imamo zvučne /g, z, d/. Kako se /zi/ i /ti/ oboje čitaju kao [dʑi], dobijemo dva stupca koja se čitaju identično (pritom se, kao što smo rekli, više koristi じ):

ぢゃ	じゃ	ぎゃ
[dʑa]	[dʑa]	[gja]
ぢゅ	じゅ	ぎゅ
[dʑu]	[dʑu]	[gju]
ぢょ	じょ	ぎょ
[dʑo]	[dʑo]	[gjo]

Katakana pak izgleda kao:

ン	ワ	ラ	ヤ	マ	ハ	ナ	タ	サ	カ	ア
/N/	/wa/	/ra/	/ja/	/ma/	/ha/	/na/	/ta/	/sa/	/ka/	/a/
		リ		ミ	ヒ	ニ	チ	シ	キ	イ
		/ri/		/mi/	/hi/	/ni/	/ti/	/si/	/ki/	/i/
		ル	ユ	ム	フ	ヌ	ツ	ス	ク	ウ
		/ru/	/ju/	/mu/	/hu/	/nu/	/tu/	/su/	/ku/	/u/
		レ		メ	ヘ	ネ	テ	セ	ケ	エ
		/re/		/me/	/he/	/ne/	/te/	/se/	/ke/	/e/
	ヲ	ロ	ヨ	モ	ホ	ノ	ト	ソ	コ	オ
	/wo/	/ro/	/jo/	/mo/	/ho/	/no/	/to/	/so/	/ko/	/o/

Katakana funkcionira na potpuno isti način kao i hiragana. Tako npr. možemo dakutenom označiti zvučni početak sloga ili kombinirati i-stupac s ヤ, ュ ili ヨ. Valjalo bi primijetiti da su kod ン /N/ linije horizontalnije nego kod ソ /so/. Isto vrijedi i za シ /si/ i ツ /tu/. Katakana ima još jedan dodatni simbol ー, koji označava dugi slog u posuđenicama, npr. ケーキ (/keeki/, od eng. *cake*).

Konačno, geminaciju iskazujemo pomoću っ (malo tsu). Primjerice, いった /itta/, かった /katta/, ねっこ /nekkō/, いっしょ /issjo/ [iç̥o]. Primijetiti ćemo da u japanskom jeziku geminiramo samo bezvučne suglasnike. Ponekad se kod posuđenica može javiti i geminacija na zvučnim suglasnicima, npr. ベッド (/beddo/; krevet), ドッグ (/doggu/; pas), ali čak i tada većina ljudi to jednostavno obezvuči [betto], [dokku].

1.11 Povijest Ha stupca

Nismo još objasnili do kraja は (ha) stupac kane. Ovi glasovi su se kroz povijest vjerojatno najviše mijenjali, stoga ima značajan broj (interesantnih) nepravilnosti. Stupac koji razmatramo je:

は	ひ	ふ	へ	ほ
/ha/	/hi/	/hu/	/he/	/ho/
[ha]	[çi]	[φu]	[he]	[ho]

Sada možemo dodati dvije crtice (dakuten) kao inače, no u tom slučaju dobijemo glas /b/:

ば	び	ぶ	べ	ぼ
/ba/	/bi/	/bu/	/be/	/bo/
[ba]	[bi]	[bu]	[be]	[bo]

Konačno, možemo dodati i mali kružić mjesto dvije crtice (tzv. handakuten), što će dati glas /p/:

ぱ	ぴ	ぷ	ぺ	ぽ
/pa/	/pi/	/pu/	/pe/	/po/
[pa]	[pi]	[pu]	[pe]	[po]

Ovo je dosta drukčije od prethodnog slučaja, gdje dakuten samo ozvuči početni suglasnik u mori, stoga bi ipak valjalo neke stvari razjasniti.

- Prvo, imamo japansko-portugalski rječnik Nippon Jisho iz 1603. godine kojeg su napisali jezuiti. U tom rječniku sve riječi koje danas imaju /h/ jezuiti zapisuju slovom "f". Ovaj glas opisuje Collado u svojoj *Ars grammaticae iaponicae linguae* (1632.) (link <https://gutenberg.org/cache/epub/17713/pg17713-images.html>), gdje kaže:

Litera, f, in aliquibus Iaponiæ prouincijs pronuntiatur sicut in lingua Latina; in alijs autem ac si esset, h, non perfectum: sed quodam medium inter, f, &, h, os & labia plicando, & claudendo, sed non integrum...

Slovo, f, u nekim japanskim provincijama se izgovara kao i u latinskom; no u drugima kao da je h, nesaviršeno: negdje između f i h, približavanjem i zatvaranjem usta, ali ne potpuno...

Možemo, dakle, zaključiti da je ranije /h/ bio bilabijalan, kao danas prije /u/, [ɸ] (bilabijalni bezvučni frikativ).

- Mnogi lingvisti smatraju da je to /f/ iz 16. i 17. stoljeća još ranije bilo /p/. Dakle, imamo situaciju gdje je u nekim situacijama /p/ prešlo u /f/, a u nekima se (do danas) zadržalo /p/.

Priča je sljedeća - vidi Bjarke Frellesvig, *A History of the Japanese Language* i Marc Hideo Miyake *Old Japanese: A Phonetic Reconstruction* (2003). U starom japanskom imamo foneme /p, t, s, k/ i /b, d, z, g/, doduše:

1. Ne razlikuje ih opreka zvučno-bezvučno kao u modernom japanskom, već nazalizacija: /b/ je prednazaliziran [ᵐb].
2. Unutar riječi, tj. između dva vokala /p, t, s, k/ se obično ostvare kao *zvučni* glasovi [b, d, z, g] (ali bez nazalizacije).
3. /p/ i /b/ se često oslabe u frikativ: npr. /p/ se na početku riječi može čitati kao [p] ili [ɸ], a između vokala kao [b] ili [β]. Ovo dovodi do gubljenja fonema /p/ na početku riječi i njegovog prelaska u /f/
4. Između vokala /p/, koji se obično izgovara kao frikativ [β] može dodatno oslabiti u aproksimant [w]. Ovo dovodi do spajanja fonema /p/ i /w/ u sredini riječi.
5. Kasnije se u slogovima /we/, /wi/ i /wo/ gubi početno /w/, tj. oni prelaze u /e/, /i/, /o/. Dakle, ostaje samo slog /wa/.

Dakle, na početku riječi /p/ oslabi u /f/, što pak kasnije oslabi u /h/. Između vokala /p/ oslabi u /w/, što se izgubi prije svih vokala osim /a/. Konačno, /b, d, g, z/ izgube prednazalizaciju.

Konačni ishod ovih promjena je da se /p/ javlja samo u vrlo posebnim situacijama - uglavnom onda kada bi bio geminiran (i rjeđe nakon moraičkog nazala). Dakle u domaćim japanskim riječima, /p/ možemo u osnovi shvatiti kao alofon (tj. "snažniji izgovor") fonema /h/. Primjerice, /nippon/ (japan), /happa/ (list), /appare/ (bravo!), /jappari/ (to je i za očekivati), /suppai/ (kiselo), /ippai/ (puno), /ippiki/ (jedna manja životinja). Javlja se i nakon moraičkog nazala u riječima /kaNpai/ (nazdravlje), /siNpai/ (zabrinut), /seNpai/ (senior, stariji kolega).

Neke od ovih riječi imaju i "mekše" varijante: /nihon/ (japan) i /jahari/ (ali ako je vjerovati nekim autorima /jahari/ je zapravo moderna hiperkorekcija riječi koja je praktički oduvijek bila /jappari/)

Iz ovog razloga japansko pismo dugo vremena nije razlikovalo /p/ i /f/ (kasnije /h/) - oboje su pisali kao は, ひ, ふ, へ, ほ. Zapravo, ほ, ひ, ふ, へ, ほ (handakuten) su tek uveli Portugalci u rječniku Rakuyōshū da bi mogli pisati glas /p/ u posuđenicama, npr. パン /paN/ (kruh, iz portugalskog pão)

Ovo objašnjava i zašto se ほ, kada ima ulogu čestice za oznaku teme, čita kao [wa], a zašto へ, kada ima ulogu čestice za oznaku smjera, kao [e]. Naime, čestica tvori fonetsku cjelinu s imenicom na koju se spaja, stoga se

は na kraju riječi (gdje je /p/ intervokalno) pretvorilo u [wa]. Isto tako へ je prešlo u [we], što je kasnije prešlo u [e].

Konačno, imamo i objašnjenje zašto japanski jezik koristi /k/ u riječima u kojima bismo možda očekivali /h/. Naime, *kanji* (japanski naziv za kineske znakove) dolazi od kineskih riječi Han (etnicitet većinskog naroda u Kini) i zi (simbol). Da je ta riječ usvojena u modernom japanskom dobili bismo "hanji". Ipak, /h/ je relativno moderni izum, stoga u starom japanskom nije bilo fonema /h/, već je najbliži fonem bio /k/, što daje "kanji".

1.12 Hepburnova romanizacija

Hepburnova romanizacija označava glas /j/ slovom y, a glasovne izmjene prije /i/ i /u/ iskazuje pomoću engleske ortografije. Konkretno, [dzi]=ji, [dza]=ja, [dzɯ]=ju, [dzo]=jo, [tɕi]=chi, [tɕa]=cha, [tɕu]=chu, [tɕo]=cho. Osim toga, imamo i [tsu]=tsu, [ɸu]=fu.

ん	わ	ら	や	ま	は	な	た	さ	か	あ
n, n'	wa	ra	ya	ma	ha	na	ta	sa	ka	a
		り		み	ひ	に	ち	し	き	い
		ri		mi	hi	ni	chi	shi	ki	i
		る	ゆ	む	ふ	ぬ	つ	す	く	う
		ru	yu	mu	fu	nu	tsu	su	ku	u
		れ		め	へ	ね	て	せ	け	え
		re		me	he	ne	te	se	ke	e
	を	ろ	よ	も	ほ	の	と	そ	こ	お
	o	ro	yo	mo	ho	no	to	so	ko	o

ぱ	ば	だ	ざ	が
pa	ba	da	za	ga
ぴ	び	ぢ	じ	ぎ
pi	bi	ji	ji	gi
ぷ	ぶ	づ	ず	ぐ
pu	bu	zu	zu	gu
ぺ	べ	で	ぜ	げ
pe	be	de	ze	ge
ぽ	ぼ	ど	ぞ	ご
po	bo	do	zo	go

りゃ	みゃ	ひゃ	にゃ	ちゃ	しゃ	きゃ
rya	mya	hya	nya	cha	sha	kya
りゅ	みゅ	ひゅ	にゅ	ちゅ	しゅ	きゅ
ryu	myu	hyu	nyu	chu	shu	kyu
りょ	みょ	ひょ	にょ	ちょ	しょ	きょ
ryo	myo	hyo	nyo	cho	sho	kyo

ぴゃ	びゃ	ぢゃ	じゃ	ぎゃ
pya	bya	ja	ja	gya
ぴゅ	びゅ	ぢゅ	じゅ	ぎゅ
pyu	byu	ju	ju	gyu
ぴょ	びょ	ぢょ	じょ	ぎょ
pyo	byo	jo	jo	gyo

Čestice は, へ i を se u (revidiranom) Hepburnovom sustavu pišu fonetski wa, e, o. Geminaciju zapisujemo poduplavanjem suglasnika koji je geminiran, npr. かった = katta. Pritom treba paziti na dvografe sh, ts i ch. いっしょ = issho, むつつ = muttsu, ali まっちゃ = matcha (ne maccha). Duge slogove u Hepburnovom sustavu zapisujemo na sljedeći način:

- Kombinacije samoglasnika koje se čitaju zasebno (npr. ai, ie i sl.) pišemo zasebno. Ovo dakle vrijedi i za kombinaciju ou u slučaju koushi ili mayo-u (gdje se o i u čitaju zasebno).
- /ei/ uvijek pišemo zasebno kao ei (nebitno čitaju li se samoglasnici zasebno ili ne), npr. せんせい = sensei.
- Kada je dugi slog dio riječi, onda koristimo crtu iznad samoglasnika (makron). Primjerice, とうきょう = Tōkyō ili すうがく = sūgaku (matematika).
- Kada slog prelazi granicu riječi, onda pišemo zasebno svaki samoglasnik. Primjerice みずうみ = mizuumi (mizu+umi; jezero), はいいろ = haiiro (hai+iro; sivo). Ovako je jasnije od kojih riječi je složenica nastala.

1.13 Romanizacija koju koristimo u nastavku

U nastavku ćemo koristiti wāpuro (wādo purosessā) verziju Hepburnove romanizacije. Ovo je romanizacija prilagođena unošenju japanskog jezika na

latiničnoj tipkovnici, odnosno bliže prati kanu. Konkretno to znači:

1. Duge slogove ostavljamo kako piše u kani. Dakle ne koristimo makron te imamo と う き ょ う = Toukyou, お ね え さ ん = oneesan i sl. Ovo je zgodno jer inače ne možemo rekonstruirati je li u danoj riječi ō=oo ili ō=ou.
2. Čestice は, へ, を pišemo etimološki ha, he, wo (dakle prateći kanu, a ne izgovor).
3. づ pišemo kao du, a ぢ kao di (a ぢ ゃ, ぢ ゅ, ぢ ょ su dya, dyu, dyo). Dakle, つ づ く = tsuduku i ぢ ぢ む = chidimu.

Kana je praktički potpuno fonetska, tj. nema nepravilnih čitanja kao npr. u engleskom jeziku. Istina, čitanje kane se može mijenjati zbog asimilacije nekih glasova ovisno o njihovom fonetskom okruženju, no to se odnosi samo na 3 slučaja, koja su dosta regularna:

1. /ei/ prelazi u /ee/, a /ou/ u /oo/ (osim na granici između riječi).
2. Obezvučenje vokala /i/ i /u/ između dva bezvučna samoglasnika. Ovo je isto više manje dosljedno i, jednom kada čovjek nauči tako izgovarati /i/ i /u/, dosta prirodno.
3. Moraički nazal /N/, kojeg je u glavi najbolje držati kao velarni ili uvularni nazal. Pravilno čitanje moraičkog nazala u kombinaciji nazal-suglasnik se uglavnom svede na "čitaj kako je najlakše" (tj. asimiliraj ga prema suglasniku koji slijedi). S obzirom na to da hrvatski ima jednačenje po mjestu tvorbe za nazale, govornicima hrvatskog jezika bi ovo trebalo biti dosta prirodno.

Naravno imamo još i posebne slučajeve čestica は, へ i を, no to je lako pamtljivo (čestice は i を su među najkorištenijima) te ne predstavlja neki problem. Iz ovog razloga, jednostavno ćemo koristiti wāpuro verziju Hepburnove romanizacije mjesto fonetske transkripcije. Dakle, umjesto [kɔ̃nɪtɕiɯ^βa] i [kɯ̃tsɯ] pisat ćemo samo /konnichiwa/ i /kutsu/ uzimajući u obzir da bi sada čitatelj trebao znati pravilni izgovor. Slično hrvatskom jeziku, jedina fonetska značajka japanskog jezika koja se uistinu ne može zaključiti iz kane je *naglasak*, koji ćemo ubrzo objasniti.

1.14 Kanji

Japanski jezik koristi kineske znakove (kanji, 漢字) za korijene riječi (imenice, glagole, pridjeve). Primjerice (Kawabata, Yukiguni):

国境の長いトンネルを抜けると雪国であった。

Kokkyou no nagai tonneru wo nukeru to yukiguni de atta.

Izašavši iz dugog tunela na granici dvije provincije, našli smo se u snježnom kraju.

U ovom primjeru vidimo da su riječi (starog) kineskog i japanskog podrijetla napisane kineskim znakovima (国境, 長い, 抜ける, 雪国). Pritom je samo korijen glagola 抜ける (nukeru; proći) i pridjeva 長い (nagai; dug) napisan kineskim znakom; nastavci su napisani hiraganom. Čestice を i で su isto napisane hiraganom kao i čitav glagol ある (biti; u prošlom vremenu あった). Usvojenica tunel トンネル je napisana katakanom. Vidimo odmah dvije stvari:

1. Japanski ne koristi razmake među riječima
2. To nije problem jer se riječi jasno naziru zbog korištenja 3 različita pisma.

Dakle, istu rečenicu napisanu samo u hiragani je puno teže pročitati:

こっきょうのながいとんねるをぬけるとゆきぐにであった。

Istokaoiovrečenicu.

Kineskih znakova, sve u svemu, ima puno, ali postoji 2136 jōyō kanji-ja koje japanci uče kroz svoje školovanje. Ovo su najčešći znakovi koje bi funkcionalna odrasla osoba trebala znati. Iako se u knjigama mogu pronaći i drugi znakovi, vijesti i vladini dokumenti su ograničeni samo na jōyō kanji.

Kanji znakovi se sastoje od manjih segmenata - **radikala**. Primjerice, 国 je građen od 玉 i 口. 雪 je pak građen od 雨 i 彡. Radikali daju ponekad značenje znaku, a ponekad sugeriraju kako bi se znak mogao pročitati. Primjerice, 雨 (u značenju kiša) sugerira da znak 雪 ima veze s kišom (padalinama), a 彡 je fonetski dio koji sugerira kako taj znak pročitati (vidi <https://en.wiktionary.org/wiki/%E9%9B%AA>). Na žalost, iako je taj fonetski dio imao smisla u starom kineskom, nema više smisla za suvremeni

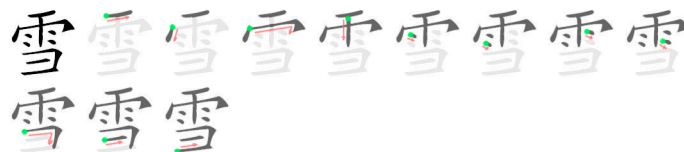
japanski - jednostavno je usvojen simbol 雪 koji označava autohtono japansku riječ /juki/. Kao još jedan primjer možemo dati 木 (ki; stablo) i 森 (mori; šuma) - naravno, više stabala sugerira šumu.

Budući da su radikali gradivne jedinice kineskih znakova, isplati se naučiti neke najčešće/najosnovnije. Naime, onda svaki komplicirani znak možemo analizirati kao nekolicinu manjih jednostavnijih znakova, umjesto da svaki znak analiziramo kao kolekciju većeg broja međusobno nepovezanih poteza (pojedinačnih crta od kojih je znak građen).

Kineske znakove generalno pišemo slijeva nadesno i odozgo prema dolje. Ovo znači nekoliko stvari:

1. Svaki potez kojim pišemo radikal treba ići slijeva nadesno (ako je potez horizontalan), odnosno odozgo prema dolje (ako je potez vertikalni).
2. Prvo ćemo napisati one poteze koji su najviše slijeva, odnosno one koji su najviši (najviše gore). Kada se horizontalni i vertikalni potezi sijeku, horizontalni potez se generalno napiše prije vertikalnog.
3. Radikale pišemo zdesna nalijevo i odozgo prema dolje. Pritom desno-nalijevo ima prioritet. Dakle, prvo napišemo najmanji znak koji je slijeva, onda njemu znak zdesna (ako ga ima), potom znakove koji su ispod (ako ih ima).

Na primjeru znaka 雪:

Gornja pravila možda nisu skroz točna za svaki znak, ali daju generalnu ideju. Ako želite naučiti točno pisati znakove, najbolje bi bilo pažljivo pogledati redoslijed poteza za znak koji ste odabrali naučiti i zapamtiti koji potezi (ako ih ima) odstupaju od gornje sheme.

Neke riječi se sastoje od dva ista znaka, npr. 時時 (tokidoki; povremeno) ili 色色 (iroiro; razno), onda je uobičajeno drugi znak označiti simbolom 々, dakle 時々 i 色々.

Većina kanji znakova se može pročitati na dva ili više načina. Pritom čitanja spadaju u dvije skupine:

1. kun'yomi (čitanja koja proizlaze iz izvorno japanskih riječi) se uglavnom koriste kada je znak samostalan, npr. 国 (kuni, zemlja) ili 抜ける (nu-keru).
2. on'yomi (čitanja preuzeta iz kineskog) se uglavnom koriste kada se znak nalazi u složenici koja sadrži više znakova, npr. 中国 (chuu-goku; kina), 外国 (gai-koku; strana zemlja), 天国 (ten-goku; raj).

Ipak, ponekad se i u složenicama javlja kun čitanje - vidjeli smo 雪国 (yuki-guni). Neke riječi imaju mješovito čitanje - jedan dio složenice se čita po on čitanju, a drugi po kun, primjerice 場所 (ba-sho; mjesto) - ovdje je prvi znak u kun čitanju, a drugi u on. Neki znakovi imaju puno više kun i on čitanja, primjerice 生:

- 生きる (i-kiru; živjeti)
- 生まれる (u-mareru; roditi se)
- 生える (ha-eru; rasti)
- 生る (na-ru; uroditi plodom)
- 生 (nama; sirovo)
- 学生 (gaku-sei; učenik), 先生 (sen-sei; učitelj)
- 生涯 (shou-gai; životni vijek, period života)

Neke riječi imaju specifična čitanja zbog glasovnih promjena, primjerice 今 se čita /ima/ (sada) ako je samostalan. Ako se nalazi u složenici obično se čita kao /koN/, npr. 今夜 (kon'ya; ova večer) ili 今週 (konshuu; ovaj tjedan). S druge strane, imamo riječi 今朝 (kesa; jutros) i 今日 (kyou; danas). Ovo /kyo/ izgleda nepravilno, ali zapravo dolazi od /ke/: /kefu/ → /keu/ → /kyou/. Znak 日 se ovdje čita /fu/, što je varijanta na /fi/ (današnje /hi/) u značenju dan.

Zaključujemo da, zbog većeg broja čitanja i zbog glasovnih promjena, nije moguće iz znaka predvidjeti čitanje. Stoga, preporučam sljedeće: **naučiti znakove zajedno s riječima**. Dakle, kako učimo vokabular (za što će nam trebati *godine*) tako učimo i znakove. Naime, svakako trebamo znati kako se riječ *čita* da bismo je naučili - u japanskom samo još zapamtimo kako se ista i *piše*. Primjerice na japanskom se Mjesec (nebesko tijelo) kaže /tsuki/, a

znak je 月. Kasnije, kada učimo brojati mjesece (vremenski period), možemo naučiti i da se isti znak može čitati kao /getsu/, npr. 一ヶ月 /ikkagetsu/. Pamtiti sva moguća čitanja za svaki mogući kanji van konteksta je suludo trošenje vremena.

Korisno je, doduše, naučiti 50-ak najčešćih radikala - vidi https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_kanji_radicals_by_frequency. Daleko najčešći su (javljaju se u gotovo 1/4 svih jōyō kanji-a):

- 口 (usta, otvor)
- 水, 氺 (voda)
- 木 (stablo)
- 人, 亻 (čovjek)
- 手, 扌 (ruka)
- 心, 忄, 小 (duh, srce, um)

Sljedećih 14 radikala zajedno s predhodnih 6 se javljaju u otprilike pola svih jōyō kanji-a:

- 言 (pričati, riječ)
- 日 (sunce, dan, vrijeme)
- 糸 (konac)
- 幺 (varijanta na 糸)
- 肉 (meso)
- 月 (mjesec)
- 土 (zemlja, tlo)
- 辵 (varijanta na 辵; ići, hodati)
- 艹 (trava, biljka)
- 宀 (krov, kruna)

- 貝 (školjka, vlasništvo, bogastvo - vidi https://en.wikipedia.org/wiki/Shell_money)
- 女 (žena)
- 阝 (zid, brdo, selo)
- 金 (metal, zlato)

Sljedeća 32 radikala (zajedno s predhodnima) se javljaju u otprilike 3/4 svih jōyō kanji-a:

- 一 (jedan)
- 刀, 刂 (nož)
- 十 (deset, potpuno/gotovo)
- 田 (rižino polje)
- 火, 灬 (vatra)
- 大 (veliko, puno)
- 山 (planina)
- 食, 飠 (hrana, jesti)
- 車 (vozilo)
- 彳 (hodanje, ići, stati, ulica)
- 目 (oko, vidjeti, iskusiti)
- 雨 (kiša)
- 犬, 犴 (pas)
- 王 (kralj, vladavina)
- 玉 (kugla, dragulj, nakit)
- 石 (kamen)

- 力 (snaga, naprezanje)
- 衣, 衤 (odjeća)
- 弓 (luk, eng. *bow*)
- 竹, 𪔐 (bambus)
- 又 (ponovno)
- 攴, 攴 (djelovanje, udariti)
- 久 (zima, slijediti, kasno)
- 示, 礻 (oltar, festival, ukazati, iskazati)
- 酉 (ptica, alkohol)
- 口 (kutija; nije isto što i usta 口)
- 禾 (zrno)
- 广 (kuća na litici)
- 疒 (bolest)
- 巾 (tkanina, širina)
- 尸 (zastava, ostaci, truplo)
- 寸 (mjerjenje)

1.15 Ukratko o naglascima

Do sada smo zanemarili jednu bitnu fonetsku kategoriju - naglaske. Hrvatski jezik, osim kratkih i dugih slogova, razlikuje i silazne i uzlazne naglaske: npr. luka (uzlazni naglasak; pristanište brodova) i Luka (silazni naglasak; ime). Primijetiti ćemo da svaka riječ nosi najviše jedan naglasak te da neke riječi nisu same po sebi naglašene, već s naglašenim riječima tvore **naglasnu cjelinu**. Primjerice, u frazi "u šumu" naglašena je samo riječ "šuma". Ovo

hrvatski jezik razlikuje od tonskih jezika kao što je kineski, gdje svaki samoglasnik riječi može imati različiti ton, a drukčiji ton mijenja značenje riječi (kao da smo stavili potpuno drukčiji samoglasnik npr. e umjesto a).

Engleski, s druge strane, isto ima naglasak, no on se realizira pomoću *stresa*, a ne tona (kao u hrvatskom), što u fonetskom zapisu označavamo apostrofom (') prije naglašenog sloga. Naglašeni slog je snažnije izgovoren, a samoglasnici nenaglašenih slogova se *reduciraju* - postanu bliži glasu šva. Primjerice, riječ *american* ima naglasak na drugom slogu, stoga imamo izgovor [ə'merɪkən] ili čak [ə'merəkən]

Japanski je u ovom pogledu sličan hrvatskom - naglasak se postiže pomoću tona, a ne stresa. Japanska riječ ima najviše jedan naglasak te s drugim manjim (nenaglašenim) riječima tvori naglasnu cjelinu. Naravno, u japanskom jeziku naglaske analiziramo na drukčiji način nego u hrvatskom (koji ima uzlazne i silazne naglaske). Naglaske više-manje svih dijalekata japanskog jezika možemo promatrati kroz sljedeći format: svaka mora u riječi može biti visoka (H, high) ili niska (L, low). Primjerice, u izgovoru standardnog japanskog imamo:

- 橋 (ha-shi; LH) ima značenje "most"
- 箸 (ha-shi; HL) ima značenje "štipci (za jelo)"
- 日本 (ni-ho-n; LHL) ima značenje "Japan"
- 2 本 (ni-ho-n; HLL) ima značenje "dvije cilindrične stvari"
- 神 (ka-mi; HL) ima značenje "bog"
- 紙 (ka-mi; LH) ima značenje "papir"

Ovo je dodatno ograničeno, odnosno samo određeni tonski obrisi su dozvoljeni pa ton (visoko-nisko) ne varira slobodno kao što bi bio slučaj za tonski jezik. U standardnom japanskom ton je obično visok na svim uzastopnim morama neke riječi sve dok se ne javi pad. Ton nakon pada ostaje nizak na svim uzastopnim morama te riječi. Taj pad se percipira kao naglasak (te ga označavamo s [↓]). Naravno, ton na početku rečenice neće biti točno iste visine kao na kraju rečenice (kako ispuhujemo zrak, ton opada); bitna je relativna visina tona trenutnog i prethodnog sloga. Za standardni japanski jezik razlikujemo općenito 4 kategorije:

1. **Atamadakagata** 頭高型 (atama=glava). Naglasak se javlja odmah na prvoj mori. Dakle, ton je na prvoj mori visok, na drugoj odmah pada na nisko i ostaje nizak: HLLL.

Primjerice: /i[↓]nochi/ (HLL; život) /ka[↓]eru/ (HLL; vratiti se), /ki[↓]rei/ (HLL; lijepo), /bo[↓]ku/ (HL; ja).

2. **Nakadakagata** 中高型 (naka= u sredini). Naglasak se javlja u sredini riječi. Na prvoj mori ton počinje nisko, na drugoj je visok, potom ostaje visoko sve do jedne more nakon koje se javlja pad: LHHHLLL.

Primjerice: /tama[↓]go/ (LHL; jaje), /kuro[↓]i/ (LHL; crno), /kanashi[↓]i/ (LHHL; tužno), /niho[↓]n/ (LHL; japan), /hana[↓]su/ (LHL; pričati), /mi-kakuninhikoubu[↓]ttai/ (LHHHHHLL; NLO, UFO), mnoge druge složenice.

3. **Odakagata** 尾高型 (o=rep). Naglasak se javlja odmah nakon riječi. Na prvoj mori je ton nizak, na drugoj je visok i ostaje visoko do kraja riječi. Sve enklitike (npr. čestice koje stavljamo na kraj riječi ili kopula desu) se vežu nisko. Ovdje je samo jedna iznimka - čestica *o* /no/ se veže visoko.

Primjerice, /nakama[↓]/ (LHH; drug), /nakama[↓]ga/ (LHHL), /nakama[↓]ni/ (LHHL), /nakama[↓]desu/ (LHHL), ali /nakamano/ (LHHHH).

Imamo još: /imouto[↓]/ (LHHH; mlađa sestra), /otouto[↓]/ (LHHH; mlađi brat), /kutsu[↓]/ (LH; cipele), /ike[↓]/ (LH; jezerce), /hashi[↓]/ (LH; most), /kami[↓]/ (LH; papir), /hana[↓]/ (LH; cvijet), /suki[↓]/ (LH; omiljen, sviđati se).

4. **Heiban** 平板. Naglasak nema. Ovo znači da se čak i enklitike vežu visoko.

Primjerice, /watashi/ (LHH; ja), /watashiga/ (LHHH), /watashide[↓]su/ (LHHHL; kopula desu sama od sebe ima naglasak /de[↓]su/).

Imamo još: /ore/ (LH; ja), /gakusei/ (LHHH; student), /sensei/ (LHHH; učitelj), /hana/ (LH; nos) /iku/ (LH; ići), /asobu/ (LHH; igrati se).

Ton prve more je nizak samo kada riječ čitamo u izolaciji. Kada imamo riječ u rečenici, ton neće padati tamo gdje nemamo naglasak. Dakle, ako imamo više heiban riječi, samo će prva imati prvu moru nisku, npr. sensei ga hanasu = /sensei ga hana[↓]su/ (LHHH H HHL).

Odakagata kao kategorija uključuje samo imenične riječi (imenice i na-pridjeve). Glagoli i i-pridjevi nemaju takvo ponašanje. Štoviše, glagoli ili nemaju naglasak (heiban) ili imaju naglasak točno prije posljednje more (koja za sve glagole završava na -u), npr. /hana[↓]su/ i /asobu/. Postoji jako mali broj iznimki (uglavnom trosložnih atamadakagata glagola npr. /ka[↓]eru/, /ha[↓]iru/). Slično vrijedi i za i-pridjeve: naglasak (ako ga ima) pada na moru prije posljednjeg -i (/kuro[↓]i/, /sugo[↓]i/, /utsukushi[↓]i/, /tanoshi[↓]i/). Neki ljudi čitaju npr. /kanashii/ i /oishii/ kao heiban, ali tendencija je da kod mlađih generacija ti nenaglašeni i-pridjevi polako prelaze u naglašene. Dakle kategorija i-pridjeva u osnovi ima (ili će vrlo brzo imati) samo jedan tip naglasaka.

Ovo je za sada dovoljno. Bitno je da čovjek od samog početka pripazi na naglaske jer će tako razviti što točniji izgovor. Detaljniju analizu naglasovnog sustava standardnog japanskog (kako se naglasak mijenja kada konjugiramo riječ) ima smisla dati tek nakon podrobnije gramatičke analize (dakle na samom kraju).

Poglavlje 2

Pregled japanske gramatike

2.1 Osnovne definicije

Po funkciji riječi dijelimo na:

1. subjekt (shugo, 主語, subject, S). Ovo je vršitelj radnje.
2. predikat (jutsugo, 述語, predicate, verb, V). Ovo je sama radnja.
3. objekt (mokutekigo, 目的語, object, O). Ovo je ono na čemu se vrši radnja.

Predikate pak možemo podijeliti na **tranzitivne** (tadoushi, 他動詞), koji radnju mogu prebaciti na neki objekt i **netranzitivne** (jidoushi, 自動詞) koji to ne mogu ¹. Dakle, i objekte onda dijelimo na **direktne** (one na koje tranzitivni predikat direktno prebacuje radnju) i **nedirektne** (koji često nedirektno imaju korist od izvršenog predikata). Primjerice, u rečenici:

Čovjek piše pismo ženi

”Čovjek” je subjekt (u nominativu), ”piše” je predikat, ”pismo” je direktni objekt (u akuzativu), a ”ženi” je nedirektni objekt (u dativu). ”Piše” je tranzitivni glagol jer se radnja direktno prebacuje s čovjeka na pismo (postoji

¹Ovdje se i iz japanskog izraza isto lijepo može naslutiti značenje. 他動 bi ugrubo značio ”pokret(動) na drugo(他) mjesto” (tranzicija), a 自動 ima značenje ”automatsko”, tj. samo(自)-pokretno(動).

jasno usmjerenje čovjek → pismo). S druge strane, glagol "sjedim" je u hrvatskom jeziku netranzitiv jer ne može na sličan način radnju prebaciti na neki direktni objekt (neku imenicu u akuzativu). Dakle, ne možemo "sjediti nešto" ili "sjediti nekog".

2.2 Sintaksa

Japanski je na sintaktičkoj² razini uglavnom SOV (Subject-Verb-Object) ili OSV jezik, no po ovom pitanju je jedino bitno da **glagol mora doći na kraj rečenice**:

男が女に手紙を書いている

/otoko[↓] ga onna[↓] ni tegami wo ka[↓]iteiru/

Muškarac ženi pismo piše

Doduše, u govoru se i ovo pravilo može prekršiti u slučaju kada nakon glagola dodamo stvari koje smo zaboravili, a obogaćuju kontekst. Primjerice:

飲む、お茶を

/no[↓]mu ocha wo/

Pit ću, čaj

2.3 Glagoli

U japanskom se glagoli konjugiraju, i to dodavanjem različitih pomoćnih glagola na odgovarajući konjugacijski oblik osnovnog glagola - kažemo da je japanski *aglutinativni* jezik. Primjerice:

- 待つ

/ma[↓]tsu/

Čekati

²Sintaksa se tiče poretka riječi u rečenici

- 待たせる = 待た + せる

/matase[↓]ru/

Natjerati koga da počeka

(kauzativ)

- 待たせられる = 待たせ + られる

/mataserare[↓]ru/

Natjeran na čekanje

(kauzativ+pasiv)

- 待たせられている = 待たせられ + ている

/matasera[↓]reteiru/

Natjeran na čekanje neko vrijeme

(kauzativ+pasiv+progresivno)

- 待たせられています = 待たされてい + ます

/matasera[↓]reteimasu/

Natjeran na čekanje neko vrijeme

(kauzativ+pasiv+progresivno+teinego; govor iz poštovanja)

- 待たせられていました = 待たされていまし + た

/matasera[↓]reteimashita/

Bio natjeran na čekanje neko vrijeme

(kauzativ+pasiv+progresivno+teinego+prošlost)

Osnovni (rječnički) oblik svih glagola završava na -u, na gornjem primjeru 待つ (matsu). 待た (mata) je mizenkei (irrealis) oblik glagola 待つ, せ (ili させ) je renyoukei (continuative, vezni) oblik glagola させる, られ je renyoukei oblik glagola られる. い je renyoukei oblik glagola いる, a まし isto tako renyoukei oblik glagola ます. Temeljem ovih zapažanja, u modernom japanskom (pravilne) glagole svrstavamo u dvije konjugacijske klase:

- Peterostepena konjugacija (五段活用; godan katuyou): ovo su glagoli kao 待つ ili 分かる (/waka⁺ru/; razumijeti). Korijen ovih glagola dobijemo pomicanjem posljednjeg glasa -u. Dakle, za wakar^u, korijen³ je wakar- (završava na suglasnik). Iz ovog razloga, ovi glagoli se još nazivaju i u-glagoli.

Kako u japanskom jeziku ne možemo zapisati "pola more" (r-), japanska gramatika tradicionalno ove glagole analizira kroz 5 različitih oblika (-ra-, -ri-, -ru-, -re-, -ro-) na koje onda dodajemo nastavke. Na primjeru glagola 分かる, ovo su: 分から (wakara-), 分かり (wakari-), 分かる (wakar^u), 分かれ (wakare-) i 分かる (wakaro-). 待つ pak ima sljedeće oblike: 待た (mata-) 待ち (machi-) 待つ (matsu) 待て (mate-) 待と (mato-).

Glagol koji ne završava na る (ru) će sigurno pripasti peterostepenoj konjugacijskoj klasi, npr. 待つ ili 死ぬ (/shinu/, umrijeti).

- Jednostepena konjugacija (一段活用; ichidan katuyou): ovo su glagoli slični glagolima 食べる (/tabe⁺ru/; jesti) ili 見る (/mi⁺ru/; vidjeti). Korijen ovih glagola dobijemo pomicanjem posljednjeg sloga -ru, dakle, za 食べる, korijen je 食べ (tabe-) pa završava na samoglasnik (tj. uključuje čitavu moru). Ovi glagoli se stoga još zovu i ru-glagoli.

Sve druge oblike ovih glagola dobijemo dodavanjem odgovarajućeg nastavka na ovaj jedinstveni oblik, npr. 食べます, 食べた, 食べさせる, itd. Svi ichidan glagoli u osnovnoj formi završavaju na -eru (tzv. niži ichidan 下一段活用 /shimoichidanka⁺tsuyou/), npr. 食べる /tabe⁺ru/ ili -iru (tzv. viši ichidan 上一段活用 /kamiichidanka⁺tsuyou/), npr. 見る /mi⁺ru/.

Dakle, glagoli koji završavaju na -aru, -uru ili -oru sigurno pripadaju godan konjugacijskoj klasi. Ako glagol završava na -iru ili -eru, onda ne možemo po nastavku znati je li ichidan ili godan - treba jednostavno poznavati konjugaciju. Primjerice, 切る /ki⁺ru/ (rezati) je godan, ali 着る /kiru/ (nositi) je ichidan. Isto tako, 帰る /ka⁺eru/ (vratiti se) je godan glagol, no 変える /kaeru/ (promijeniti) je ichidan.

Postoji još i sitan broj nepravilnih glagola, pod čime primarno mislimo na する (/suru/; činiti) i 来る (/ku⁺ru/; doći). Na kraj nekih imenica možemo

³Korijen, eng. *root* je dio riječi koji se ne mijenja.

dodati glagol する, što imenicu pretvori u glagol (koji se konjugira isto kao する). Primjerice, 勉強 /benkyou/ (učenje) postane 勉強する /benkyousuru/ (učiti).

Japanski, kao i hrvatski, razlikuje tranzitivne i netranzitivne glagole. Doduše neki glagoli tvore tranzitivne parove, npr. 落ちる /ochi[↓]ru/ je netranzitiv i znači "pasti", a 落とす /oto[↓]su/ je tranzitivan i znači "ispustiti". Na žalost, iako opreka postoji, nema jedinstvenog regularnog načina da iz netranzitivnog glagola dobijemo tranzitivni i obratno (ali u starom japanskom su postojale neke konstrukcije - o tome više poslije). Dakle, kada učimo vokabular moramo naučiti i je li glagol tranzitivan ili ne.

2.4 Imenice

Imenice se u japanskom pak ne dekliniraju te ih možemo shvatiti kao nemjenjivu vrstu riječi. Ovo znači da ne razlikujemo ni rod ni broj ni padeže. Čovjek bi se stoga mogao zapitati kako uopće na japanskom možemo označiti funkciju riječi u rečenici?

U tu svrhu na kraj imenice stavljamo tzv. čestice (tj. postpozicije), koje s imenicom tvore naglasnu cjelinu. Čestica dolazi nakon riječi (ili fraze) koju modificira - usporedimo to s prijedlogom (prepozicijom)⁴ koji dolazi prije riječi (ili fraze) koju modificira. Dakle, imenici čestica određuje funkciju u rečenici - je li imenica subjekt, direktni objekt, nedirektni objekt, itd.

Za primjer uzmimo riječ

人

/hito/

Osoba

Onda imamo:

- 人が

/hito ga/

Osoba (Nominativ, subjekt u rečenici)

⁴Na hrvatskom jeziku primjeri prijedloga su "na", "s", "od", "iza", itd. Na engleskom jeziku imamo primjere "to", "at", "on", "in", itd.

- 人を
/hito wo/
Osobu (Akuzativ, direktni objekt)
- 人に
/hito ni/
Osobi (Dativ, nedirektni objekt)

Sada prethodni primjer ima više smisla:

男が女に手紙を書いている
(Otoko ga) (onna ni) (tegami wo) kaiteiru
Muškarac(N) ženi(D) pismo(A) piše

Ista misao se može iskazati i kao:

女に男が手紙を書いている
(Onna ni) (Otoko ga) (tegami wo) kaiteiru
Ženi(D) muškarac(N) pismo(A) piše

Generalno je nebitno kako smo poredali subjekte i objekte u rečenici (kao i u hrvatskom), ali direktni objekt je obično bliže predikatu (direktni objekt i tranzitivni predikat su blisko vezani).

Imenice mogu tvoriti složenice. Primjerice,

- 映画
/eiga/
Film
- 映画館 = 映画 + 館
/eiga¹kan/
Kino (dosl. dvorana za filmove)

Primijetiti ćemo da se naglasak mijenja: /eiga/ (ili /e⁺iga/), ali /eiga⁺kan/. Kod složenica se često javlja *rendaku* (連濁) - prvi slog druge riječi se može ozvučiti, npr. 紙 (/kami⁺/; papir), ali 折り紙 (/ori⁺gami/). Slično tome, 韓国 (/kankoku/; Koreja), ali 中国 (/chuugoku/; Kina).

Složenice se često javljaju kod imena ustanova, a mogu se javiti i vrlo dugi slijedovi (usporedi s njemačkim). Primjerice:

東京大学大学院理学系研究科

とうきょう・だいがく・だいがくいん・りがく・けい・けんき
ゅうか

Toukyou-Daigaku-Daigakuin-Rigaku-Kei-Kenkyuuka

Tokyo-university-graduate school-physical sciences-kei[lineage]-
graduate course

Postdiplomski studij prirodnih znanosti na sveučilištu u Tokiju

Zbog toga što su u japanskom imenice nepromjenjive, tj. generalno ne razlikujemo rodove i brojeve, a ni lica (kod glagola), kontekst je jako bitan i često se izolirane rečenice (bez konteksta) mogu prevesti na puno različitih načina. U hrvatskom (i mnogim drugim indoeuropskim jezicima) imenice se dekliniraju, a funkciju imenice u rečenici određuju njeni morfološki nastavci. Tanka je, doduše, granica između aglutinacije i tvorenja morfema, a smatra se i da postoji ciklus: isolating > agglutinative > inflecting > isolating, vidi <https://linguistics.stackexchange.com/questions/315>

Iz ovog razloga, postoji i određena škola (ruska, Vovin) koja (barem neke) čestice analizira kao (aglutinativne) morfološke nastavke na imenicama. Vidi <https://linguistics.stackexchange.com/questions/39>

2.5 Tema-komentar

Generalno govoreći, japanski je uglavnom u formi "tema: komentar". Tema se često ili samo navede ili označi česticom は (ha, izgovor /wa/) i to obično na samom početku rečenice:

この車は昨日買った

/kono kuruma ha kino⁺u katta/

Ovaj auto: jučer kupio.

Bez čestice bi bilo:

この車、昨日買った

/kono kuruma kino[↓]u katta/

Ovaj auto: jučer kupio.

Ljepši prijevod bi bio: "Jučer sam kupio ovaj auto". Primijetimo da je subjekt neizrečeno "ja", a objekt "ovaj auto" je naveden ili označen česticom は kao tema rečenice. Često i generalni pojam možemo uvesti kao temu, primjerice:

車はガソリンを消費する

/kuruma ha gasorin wo shouhi suru/

Auta konzumiraju gorivo.

Dodavanjem riječi "ovaj", "onaj" i sl. možemo specifirati da pričamo o tom konkretnom autu:

この車はガソリンを消費しない

/kono kuruma ha gasorin wo shouhi shinai/

Ovo auto ne konzumira gorivo (jer je npr. električno).

Kao temu možemo označiti samo one objekte koji su poznati i govorniku i sugovorniku. Ne možemo uvesti potpuno novu informaciju s は (to ostavlja dojam kao da bi sugovornik trebao znati tu informaciju). Engleski jezik na sličan način koristi određeni član *the*, npr. *a man* (neki čovjek) i *the man* (prije već spomenuti čovjek). Misao "Čovjek piše pismo ženi" se može iskazati na sljedeće načine:

男が女に手紙を書いている

/otoko[↓] ga onna[↓] ni tegami wo ka[↓]iteiru/

Neki muškarac piše pismo ženi

A man is writting a letter to a woman

男は女に手紙を書いている

/otoko[↓] ha onna[↓] ni tegami wo ka[↓]iteiru/

Što se muškarca tiče, on piše pismo ženi (jedan konkretni muškarac, i ja i ti znamo o kome je riječ; možda smo i malo prije nešto o njemu rekli)

As for the man, he is writing a letter to a woman

手紙は男が女に書いている

/tegami ha otoko[↓] ga onna[↓] ni ka[↓]iteiru/

Što se pisma tiče, jedan muškarac ga piše ženi (jedno konkretno pismo koje smo već spomenuli)

As for the letter, a man is writing it to a woman

Kada označava nedirektni objekt onda は ne može samo zamijeniti に. već imamo kombinaciju には (は se na isti način veže i na druge čestice, npr. では, のは, とは i sl.):

女には男が手紙を書いている

/onna[↓] ni ha otoko[↓] ga tegami wo ka[↓]iteiru/

Što se žene tiče, neki muškarac joj piše pismo (jednoj konkretnoj ženi koju smo već spomenuli)

As for the woman, a man is writing a letter to her

Kao što vidimo, čestica は će može označiti i subjekt i objekt rečenice. Vidjeli smo da postoje i zasebne čestice za to (が, を), stoga je očito pitanje kada označiti nešto kao temu, a kada kao subjekt ili objekt? Naime, u rečenici ćemo generalno imati samo jednu temu, stoga ove druge čestice npr. koristimo kada u zavisnom dijelu rečenice treba iskazati objekt ili subjekt.

Subjekt "ja" ćemo eksplicitno navesti samo onda kada je baš potrebno razlučiti na koga se komentar odnosi. Inače, ako je subjekt jasan iz konteksta, navesti sebe kao temu s 私は (/watashi ha/) je suvišno.

U hrvatskom jeziku isto izostavljamo eksplicitno "ja" osim ako ne želimo stvoriti kontrast ili se ograditi od drugih. Usporedimo "jučer sam učio" s "Ja* sam jučer učio" [npr. što je moj brat radio ne znam]. Engleski je jezik drukčiji po ovom pitanju. Engleski se dosta oslanja na poredak riječi u

rečenici i gramatički zahtijeva navođenje subjekta: *I was studying yesterday*. Kontrast se postiže s recimo *As for me, I was studying* - vidimo da je ovo zapravo uvođenje teme.

Sukladno tome i u japanskom uvođenje teme česticom *は* može stvoriti kontrast. Ako izdvajamo jednu stvar iz hrpe, onda vjerojatno postoji razlog za to. Primjerice: ako kao odgovor na pitanje "Voliš li mačke i pse?" kažemo:

犬は好きだ

/inu ha suki[↓] da/

Volim pse

Onda postoji razlog zašto nismo uključili i mačke u temu (jer za njih ne vrijedi predikat; ne volim ih). *は* se u ovom slučaju obično malo naglasi (inu HA suki; hrv. PSE volim). Ista se misao može iskazati i na sljedeći način (primijetimo da se u tom slučaju mogu koristiti dvije čestice *は*):

犬は好きだけど猫は好きじゃない

/inu ha suki[↓] dakedo ne[↓]ko ha suki[↓] janai/

As for dogs, I like them, but as for cats, I don't like them.

Volim pse, ali ne volim mačke

2.6 Pridjevi

Situacija s pridjevima je nešto kompleksnija utoliko što ne možemo preslikati pojam pridjeva direktno iz indoeuropskih jezika kao vrstu riječi koja modificira i pobliže opisuje imenicu tako što se s njom slaže u različitim gramatičkim kategorijama (npr. rodu broju i padežu), što je slučaj u npr. hrvatskom ili latinskom. Vidi <https://japanese.stackexchange.com/questions/1008>

Želimo li koristiti "pridjev" u širem kontekstu, ugrubo kao vrstu riječi koja modificira imenicu, onda opet imamo problem jer u japanskom glagoli imaju tzv. **atributnu formu** (rentaikei). Atributna forma pravilnih (godan i ichidan) glagola po obliku jednaka je njihovoj rječničkoj formi te njome možemo direktno modificirati imenice (što daje zavisnu rečenicu). Pritom čitava zavisna rečenica ide *prije* imenice koju modificira:

太郎が褒める人

/ta[↓]rou ga home[↓]ru hito/

tarou-će-pohvaliti čovjek

Čovjek kojega će Tarou pohvaliti

Sa svim ovim na umu, ipak postoje riječi u japanskom jeziku koje zapadna literatura poistovjećuje s pridjevima, no one su (ranije u klasičnom jeziku) tvorene na specifičan način. U modernom japanskom te riječi se mogu podijeliti u dvije kategorije:

1. **na-pridjevi** (ili imenični pridjevi) koji su genetski sličniji imenicama.
2. **i-pridjevi** (ili glagolski pridjevi) koji su genetski sličniji glagolima.

Svi i-pridjevi završavaju na い, tj. na glas /i/, no neki rijetki na-pridjevi isto završavaju na い, od kojih je posebno okrutan na-pridjev 嫌い (/kirai/; omražen) u kojem /i/ nije dio kineskog znaka (jer 嫌い potječe od glagola 嫌う).

Pridjevi modificiraju imenice slično kao i glagoli u atributnoj formi. Primjerice:

1. za na-pridjev

好きなゲーム

/suki[↓]na ge[↓]emu/

Igra koju volim (omiljena igrice).

2. za i-pridjev:

楽しいゲーム

/tanoshi[↓]i ge[↓]emu/

Zabavna igrice

Također, i imenica na koju dodamo česticu の isto može modificirati drugu imenicu (genitiv).

昔の話

/mukashi no hanashi/

Priča starih dana (stara priča).

太郎の車

/ta[↓]rou no kuruma/

Tarov auto

Valja napomenuti da i-pridjevi sami po sebi mogu biti stativni predikati (tj. predikati stanja), što nije slučaj s pridjevima u europskim jezicima:

ゲームは楽しい

/ge[↓]emu ha tanoshi[↓]i/

Igrica je zabavna

Primijetimo da hrvatski mora koristiti pomoćni glagol "biti" ne bi li pridjev "zabavan" pretvorio u predikat "biti zabavan". U japanskom jeziku i-pridjev već jest predikat.

Od na-pridjeva isto možemo stvoriti predikat stanja, ako na kraj stavimo kopulu だ (u značenju "biti"), npr. za na-pridjev 静か (tih, miran):

この場所は静かだ

/kono basho ha shi[↓]zuka da/

Ovo mjesto je tiho.

Također, i imenice tvore predikate s tom kopulom, recimo:

彼は学生だ

/ka[↓]re ha gakusei da/

On je student

Naravno, ovo je slučaj i u hrvatskom jeziku - moramo koristiti pomoćni glagol "biti" s imenicom, onda dobijemo predikat "biti student" koji iskazuje stanje.

2.7 Prilozi

Prilozi modificiraju glagole. U japanskom priloge samo dodamo prije glagola, primjerice 結構 (/ke⁺kkou/; poprilično):

昨日は結構疲れた

/kino⁺u ha ke⁺kkou tsuka⁺reta/

Jučer sam bio poprilično umoran

Na-pridjevi mogu postati prilozi tako da na njih dodamo じ. Primjerice, 静か (/shi⁺zuka/; tih, miran) postane 静かに (tiho, mirno):

静かに生きる

/shi⁺zuka ni iki⁺ru/

Mirno živjeti

I-pridjevi isto postanu prilozi ako im nastavak い prebaimo u く. Primjerice, 速い /haya⁺i/ (brz) postane 速く /ha⁺yaku/ (brzo) - primijetimo promjenu naglaska.

速く走る

/ha⁺yaku hashi⁺ru/

Brzo trčati

2.8 Različiti okusi čestice が

Kada čestica が označava subjekt, možemo dobiti različita značenja ovisno o prirodi predikata. Imamo dvije situacije:

- Ako opisujemo nekakvu situaciju ili uvodimo nova zapažanja (čovjek piše pismo, hladno je, pada kiša), onda が možemo koristiti za **neutralni opis**.
- Ako je predikat takav da pobliže opisuje karakter nekakve jedinice (je student, je crn, je teško), onda が nužno ima značenje **isključivosti** (npr. on i samo on je student).

Za が neutralnog opisa imamo sljedeće primjere:

雨が降ってる

/a[↓]me ga fu[↑]tteru/

Kiša pada

天気が寒い

/te[↓]nki ga samu[↑]i/

Vrijeme je hladno (hladno je)

Za isključivo が možemo dati sljedeći primjere:

田中が学生だ

/tanaka ga gakusei da/

Tanak je taj koji je student

日本語が難しい

/nihongo ga muzukashi[↑]i/

Japanski je taj koji je težak

Vidimo da primjeri koji daju isključivo značenje imaju smisla uglavnom samo kao odgovori na pitanje, npr. "Tko je student?", a odgovor neće imati smisla ako npr. među nama ima više studenata. Ukoliko želimo neutralni opis, u tom slučaju moramo subjekt (jedinku koju opisujemo) označiti kao temu česticom は.

Čestica が generalno označava subjekt rečenice, no ovdje valja malo pripaziti. Imamo situaciju kao što je 天気が寒い (vrijeme je hladno), gdje ima smisla "vrijeme" označiti kao subjekt. Promotrimo pak:

お金が欲しい

/okane ga hoshi[↑]i/

Želim novac

Ovdje je ono što i-pridjev opisuje isto označeno česticom が, no izgleda kao da je novac direktan objekt. Mogli bismo reći da je ovo samo rezultat našeg prijevoda, možda bi doslovniji prijevod "novac" tretirao kao subjekt "Novac je željen". Ipak, na konceptualnoj razini se čini da bi novac, kao predmet nečije čežnje, trebao biti objekt rečenice. Nadalje, lingvističke analize sugeriraju da je riječ "novac" u ovom primjeru bliži objektu nego subjektu (unatoč tome što je označen česticom が), stoga govorimo o *objektu u nominativu* (eng. *nominative object*). Ista se stvar događa i s na-pridjevom 好きだ (svidati se; voljeti), glagolima kao što su 見える (moći vidjeti), 聞こえる (moći čuti) i 分かる (razumijeti). O svemu ovome ćemo više reći kasnije.

2.9 Čestice で i に

Osim navedenih, imamo još jednu bitnu česticu - で. Ona označava imenicu koja pobliže opisuje radnju. Konkretno, to može biti mjesto na kojem se radnja odvija (lokativ), instrument kojim (ili način na koji ili razlog zbog kojeg) se radnja odvija (instrumental) ili pak vrijeme unutar kojeg se radnja obavi (unutar kojeg radnja terminira). Primjerice:

図書館で本を読む

/tosho[↓]kan de ho[↓]n wo yo[↓]mu/

Čitat ću knjigu u knjižnici (lokativ)

ペンで本を書く

/pe[↓]n de ho[↓]n wo ka[↓]ku/

Napisat ću knjigu olovkom (instrumental)

一時間で戻る

/ichiji[↓]kan de modo[↓]ru/

Vratit ću se unutar sat vremena

Čestica に, s druge strane, generalno označava cilj glagola, tj. konačnu točku ka kojoj glagol teži. Ovo može biti nedirektni objekt (koji u konačnici ima korist od predikata), prostorna destinacija prema kojoj radnja teži ili pak vremenska točka u kojoj se radnja dogodi. Primjerice:

日本に行く

/niho[↓]n ni iku/

Idem u Japan

紙に絵を描く

/kami[↓] ni e[↓] wo ka[↓]ku/

Nacrtat ću sliku na papiru

医者になる

/isha ni na[↓]ru/

Postat ću doktor

毎朝7時に起きる

/ma[↓]iasa shichi[↓]ji ni oki[↓]ru/

Svakog jutra se budim u 7 sati

Kako i に i で mogu označiti lokaciju radnje, valjalo bi objasniti razliku među njima. に označava cilj radnje (ka čemu radnja teži), stoga lokacija u tom smislu obično tvori neizostavni dio predikata. で pak označava samo pozornicu na kojoj se radnja odvija i koja pobliže opisuje radnju, no koja se može izostaviti. Primjerice:

道に絵を描く

/michi ni e[↓] wo ka[↓]ku/

Crtati po ulici (koristiti cestu kao platno)

道で絵を描く

/michi de e[↓] wo ka[↓]ku/

Crtati na ulici (biti vani na ulici i crtati)

Za glagole "postojanja", odnosno glagole trivijalnog sadržaja, kao što su ある /a[↓]ru/ (biti; neživo), いる /iru/ (biti; živo), 住む /su[↓]mu/ (živjeti) ili 泊まる /toma[↓]ru/ (odsjesti), lokaciju nema smisla promatrati kao "pozornicu" na kojoj se odvija "postojanje". Takvi glagoli uglavnom "pitaju" lokaciju, tj. lokacija je neizostavni dio predikata, stoga s njima uglavnom koristimo česticu に:

ホテルに泊まる

/ho⁺teru ni tomaru/

Odsjedam u hotelu

Ovdje je hotel neizostavni dio predikata, "ostajemo u hotelu" (a ne npr. kod nekoga doma). ホテルで泊まる bi bilo čudno. Promotrimo, doduše, sljedeći primjer (vidi <https://japanese.stackexchange.com/questions/2197/>):

東京で泊まる

/toukyou de tomaru/

Odsjedam u Tokiju

Ovdje glagol 泊まる nema toliko trivijalan sadržaj (uključuje razgledavanje i sl.) pa sada 東京に泊まる zvuči malo čudno - kao da je Tokyo ustanova u kojoj odsjedamo. Promotrimo i:

テレビはこの部屋にある

/te⁺rebi ha kono heya⁺ ni arima⁺su/

Televizija je u ovoj sobi.

Ovdje "aru" znači samo "biti", stoga je lokacija neizostavni dio predikata ("je u sobi") pa moramo koristiti 在. S druge strane, kada imamo nekakav događaj:

会議は三号室であります

/ka⁺igi ha sandoushitsu de arima⁺su/

Sastanak je u sobi 3

Ovdje se glagol biti "aru" zapravo odnosi na "održavanje sastanka", stoga lokacija nije neizostavan dio predikata, već pozornica pa koristimo で.

2.10 Čestica の

Vidjeli smo da imenice možemo modificirati drugom imenicom koristeći česticu の. Česticom の možemo i *nominalizirati* glagole, odnosno pretvoriti ih u imenice. Pritom glagol u atributnom obliku dolazi prije の (praktički ista stvar kao kada glagol modificira imenicu):

日本へ行くのは簡単だ

/niho[↓]n he iku no ha kantan da/

Odlazak u Japan je jednostavna stvar.

Česticom の smo pretvorili frazu 日本へ行く (ići u Japan) u imenicu (odlazak u Japan), koju onda možemo označiti kao temu česticom は i komentirati. Nominalizirati možemo i generičnom imenicom こと /koto[↓]/ (ideja, činjenica, nematerijalna stvar). Primjerice:

日本へ行くことは簡単だ

/niho[↓]n he iku koto[↓] ha kantan da/

Odlazak u Japan je jednostavna stvar.

こと obično ostavlja dojam da stvari sagledamo sa apstraktnijeg distanciranog gledišta. S druge strane, の ostavlja dojam direktnosti - nominalizirana fraza je nešto što smo iskusili ili nešto što se prije već javilo u razgovoru. Dakle, u prvoj rečenici bismo mogli zaključiti da govornik govori iz iskustva - već je bio u Japanu.

U nekim situacijama ne možemo zamijeniti の s こと i obratno (vidi <https://japanese.stackexchange.com/questions/1395/>). Primjerice, kada glavnom radnjom želimo iskazati komunikaciju ili unutrašnje misli (apstraktne pojmove), onda koristimo こと. Ovo su glagoli poput 話す /hana[↓]su/ (pričati), 考える /kangae[↓]ru/ (misliti) 頼む /tano[↓]mu/ (zamoliti), 伝える /tsutaeru/ (prenijeti, javiti), 約束する /yakusoku suru/ (obećati), 祈る /ino[↓]ru/ (moliti [boga]):

ゼミに出られないことを先生に伝えてください

/ze[↓]mi ni derare[↓]nai koto[↓] wo sense[↓]i ni tsutaete kudasa[↓]i/

Molim te javi profesoru da neću moći doći na seminar.

Također, ponekad imamo izraze koji koriste **こと** i imaju specifično značenje (npr. **ことがある** za iskazivanje iskustva "je si li ikad?"), njih naravno ne možemo zamijeniti s **の**.

S druge strane, ukoliko se nominalizirana radnja mora izvršiti istovremeno s glavnim predikatom, onda koristimo **の**. Ovo se dogodi kada:

- glavnim predikatom želimo iskazati direktnu percepciju **聞く** /kiku/ (slušati) **聞こえる** /kikoeru/ (spontano čuti, čuje se) **見る** /miru/ (vidjeti) **見える** /mie⁺ru/ (spontano vidjeti, vidi se), **感じる** /kanjiru/ (osjetiti)
- glavnim predikatom želimo naznačiti prestanak radnje **止める** /to-meru/ (stati) ili **やめる** /yameru/ (prestati)
- imamo glagole **待つ** /ma⁺tsu/ (čekati), **手伝う** /tetsuda⁺u/ (pomoći) ili **じゃまする** /jamasuru/ (smetati)

Primjerice:

太郎がピアノを弾くのを聞いた
/ta⁺rou ga piano wo hiku no wo kiita/
Čuo sam kako Tarou svira klavir

Ako koristimo **こと**, značenje direktne percepcije se izgubi:

太郎がピアノを弾くことを聞いた
/ta⁺rou ga piano wo hiku koto⁺ wo kiita/
Čuo sam (od nekoga) da Tarou svira klavir

Konačno, kombinacije **ことだ** (ili **ことです**) ne možemo zamijeniti s **の** i obratno jer **のだ** (i **のです**) ima specifično značenje. U tom slučaju nominalizirana fraza nadopunjuje kontekst ili služi kao objašnjenje (npr. kao odgovor na pitanje) te se **の** često skрати u **ん**.

日本語を勉強敷いているんです
/nihongo wo benkyou shiteiru n da/

Učim japanski (objašnjavam; odgovaram na pitanje "što radiš?")

Ovdje žene često izostave **だ** pa samo ostane čestica **の** na kraju rečenice. Za imenice i na-pridjeve moramo umetnuti **な**, npr. **学生なんだ** (student je [objašnjenje]). O ovome više poslije.

2.11 Osnovne konjugacije

Objasnit ćemo samo neke najčešće konjugacije - negaciju, prošlo vrijeme i tzv. te-formu (vezni oblik). Osim ovih imamo još mnoge druge oblike (kondicional, kauzativ させる, pasiv られる, potencijal, voljni oblik, imperativ...) koje ćemo samo spomenuti, a tek kasnije detaljno obraditi.

2.11.1 Osnovni oblik

Prvo, glagoli imaju osnovni, tj. rječnički oblik koji završava na -u, primjerice 食べる (/tabe[↓]ru/), 分かる (/waka[↓]ru/) ili 行く (/iku/). Kao što smo vidjeli, ovaj oblik se koristi i kada glagol modificira imenicu, stoga se još zove i atributni (adnominalni) oblik. Glagoli u ovom obliku imaju osnovno značenje "ne-prošlog" (*non-past*) vremena. Hoće reći, glagoli u ovom obliku se uglavnom koriste za iskazivanje budućih radnji (npr. jest ću), ali i za iskazivanje redovitih ili uobičajenih radnji (npr. svakog dana jedem):

明日、食べる

/ashita[↓] tabe[↓]ru/

Sutra ću jesti

毎日食べる

/ma[↓]inichi tabe[↓]ru/

Svakog dana jedem

Sadašnjost u smislu progresivne radnje koja je u procesu odvijanja (sada jedem, eng. *I am eating now*) ne možemo iskazati ovim oblikom.

2.11.2 Negacija

U japanskom glagole negiramo tako da na -a- oblik (tzv. mizenkei; irrealis oblik) dodamo i-pridjev ない (/na[↓]i/). Primjerice:

- Ichidan glagol 食べる ima korijen 食べ na koji dodamo ない, što postane 食べない /tabe[↓]nai/.
- Godan glagol 分かる ima -ra- formu 分から, a kada dodamo ない imamo 分からない /wakara[↓]nai/.

Jedina iznimka je godan glagol ある (biti) koji za negaciju ima samo i-pridjev ない.

I-pridjev negiramo tako da ga prebacimo u priložni oblik, koji onda modificira ない. Primjerice, 速い /haya[↑]i/ postane 速くない /ha[↑]yakunai/ (ili /ha[↑]yakuna[↑]i/)

Predikat stanja dobiven iz imenice ili na-pridjeva (npr. 学生だ) isto negiramo koristeći i-pridjev ない. U ovom slučaju だ kopula prelazi u で, a na nju još dodajemo česticu は. Dakle, na imenicu (ili na-pridjev) dodajemo では (čitaj /dewa/):

学生ではない

/gakusei de ha na[↑]i/

Nije student.

U govornom jeziku, ova fraza zvuči pomalo formalno jer se negacija gotovo uvijek iskazuje u skraćenom obliku, gdje je では /dewa/ prešao u じゃ /ja/:

学生じゃない

/gakusei ja na[↑]i/

Nije student.

2.11.3 Prošlost

U japanskom glagole prebacujemo u prošlo vrijeme (tj. u svršeni oblik) tako da na -i- oblik (tzv. renyoukei; continuative) dodamo nastavak た /ta/.

- Za ichidan glagole situacija je vrlo jednostavna jer samo na korijen dodamo た, npr. 食べる /tabe[↑]ru/ → 食べ+た /ta[↑]be+ta/ (pritom naglasak, ako postoji, obično prijeđe na jednu moru prije).
- Za godan glagole pak dobijemo: 話す /hana[↑]su/ → 話し+た /hana[↑]shi+ta/. Ovdje zapravo imamo malo kompliciraniju situaciju jer se za mnoge glagole u modernom japanskom koriste samo kontraktirani oblici, stoga nemamo npr. /waka[↑]ru/ → /wakarita/ (pogrešno), već /waka[↑]ru/ → /waka[↑]tta/.

Kontraksije prate sljedeću shemu (koja se treba upamtiti):

- した → した (nema promjene)
Npr. 話す /hana[↓]su/ (razgovarati) → 話した /hana[↓]shita/
- きた → いた
Npr. 歩く /aru[↓]ku/ (hodati) → 歩いた /aru[↓]ita/
- ぎた → いだ
Npr. 泳ぐ /oyo[↓]gu/ (plivati) → 泳いだ /oyo[↓]ida/
- りた → った
Npr. 分かる /waka[↓]ru/ (razumijeti) → 分った /waka[↓]tta/ ili
ある /a[↓]ru/ (biti) → あった /a[↓]tta/
- ちた → った
Npr. 立つ /ta[↓]tsu/ (ustati) → 立った /ta[↓]tta/
- い → った
Npr. 買う /kau/ (kupiti) → 買った /katta/
- にた → んだ
Npr. 死ぬ /shinu/ (umrijeti) → 死んだ /shinda/
- みた → んだ
Npr. 読む /yo[↓]mu/ (čitati) → 読んだ /yo[↓]nda/
- びた → んだ
Npr. 遊ぶ /asobu/ (igrati se) → 遊んだ /asonda/

Napomenimo da u modernom japanskom ne postoje glagoli na ふ i ぶ (vidi sekciju o は stupcu), a nemamo ni glagole na /zu/, odnosno ず i づ.

た je zapravo atributni oblik ovog nastavka, stoga njime možemo modificirati imenice, npr.

立った人

/ta[↓]tta hito/

Čovjek koji je ustao

Također, glagol u た formi ne mora nužno iskazivati vrijeme u prošlosti (bolje je reći da je to svršeni, tj. perfektivni oblik glagola):

話した後で食べる

/hana[↓]shita a[↓]to de tabe[↓]ru/

Nakon što ispričam ću jesti

I-pridjeve u prošlo vrijeme prelaze po shemi い → く → かった. Ovo zapravo dolazi od priložnog oblika i-pridjeva koji onda modificira glagol ある (prošlo vrijeme あった): /ku+aru/ → /ka[↓]ru/, što u prošlom vremenu postane /ka[↓]tta/. Primjerice:

速かった

/ha[↓]yakatta/

Bio je brz

Kopula だ (iz npr. 学生だ) isto dolazi od ある (/de+aru/ → /da/), a u prošlom vremenu postane だった /da[↓]tta/. Dakle:

学生だった

/gakusei da[↓]tta/

Bio je student

Ako želimo iskazati negaciju u prošlosti, bitno je imati na umu da u tom slučaju prebacujemo i-pridjev ない /na[↓]i/ u prošlost - なかった /na[↓]katta/, npr.

話さなかった

/hanasa[↓]nakatta/

Nisam pričao

学生じゃなかった

/gakusei jana[↓]katta/

Nisam pričao

2.11.4 て forma

Glagol prebacimo u て formu tako da na -i- oblik (renyoukei) dodamo て. Pritom se javljaju iste kontrakcije kao za た. Primjerice, 歩く /aru⁺ku/ 歩いて /aru⁺ite/. Dakle, u osnovi samo uzmemo た oblik glagola i zamijenimo た s て.

Ovaj oblik glagola služi kao vezna forma između više predikata. Naime, u hrvatskom jeziku imamo veznik "i" te možemo reći "jeo sam i pio". U japanskom jeziku predikate vezemo て formom glagola. Glagol u て formi možemo shvatiti kao priložnu riječ koja modificira glagol koji dolazi nakon. Primjerice:

走って行く

/hashi⁺tte iku/

Trčeci ću otići (ići ću trčećim korakom)

U gornjem primjeru je najprirodnije radnje interpretirati kao istovremene (gdje je jedna radnja glavna - "trčati"). Često je najlogičnija interpretacija da su radnje kronološki poredane, no u tom slučaju glavni glagol predstavlja kasniju radnju:

運動してシャワーをする

/undou shite sha⁺waa wo suru/

Trenirat ću, potom ću se otuširati

U sljedećem primjeru radnje su više-manje neovisne:

酒を飲んで肉を食べる

/sake wo no⁺nde niku⁺ wo tabe⁺ru/

Pit ću alkohol (sake) i jesti meso.

て forma i-pridjeva se dobije tako da samo stavimo て na priložni oblik pridjeva, npr. 小さい → 小さくて. Predikat dobiven iz na-pridjeva (ili imence) prebacimo u て formu tako da だ zamijenimo s で, npr. きれいだ → きれいで. Kada želimo nanizati pridjeve, onda koristimo て formu isto kao i s glagolima:

小さくて可愛い

/chiisa[↓]kute kawai[↓]i/

Malo i slatko (eng. *cute*)

きれいで青い

/ki[↓]rei de ao[↓]i/

Lijepo i plavo

Često na te-formu dodajemo neke konkretne glagole koji su poprimili specifično gramatičko značenje. Primjerice, zamolbe iskazujemo s てください, što se u neformalnom govoru često skрати samo u て (npr. 待って /ma[↓]tte/ - pričekaj). Vjerojatno najbitniji slučaj je glagol いる /iru/ (biti za živo; ranije značenje mu je bilo sjediti 居る /wiru/). Primjerice, 走っている /hashi[↓]te iru/. U govornom jeziku se ている često skрати u てる (npr. 走ってる). Značenje koje dobijemo je "biti u stanju naznačene radnje". Ovo konkretno može imati dvije interpretacije:

- Konačno stanje (rezultat izmjene). Promotrimo, primjerice, sljedeći meme:

お前はもう死んでいる

/omae ha mo[↓]u shindeiru/

Ti si već mrtav ("ti već smrtno bivaš", "već bivaš u smrtnom stanju")

- Progresivno stanje (radnja se još odvija). Primjerice:

雨が振っている

/a[↓]me ga fu[↓]tteiru/

Kiša (sada) pada. ("kiša padajući biva", "kiša biva u stanju padanja")

Tranzitivni glagoli će generalno imati interpretaciju progresivnog stanja. Dakle:

この水を飲んでいる

/kono mizu wo no[↓]ndeiru/

Pijem ovu vodu (upravo sada)

Doduše, dodavanjem riječi もう (već) možemo dobiti i interpretaciju konačnog stanja:

もう、この水を飲んでいる

/mo[↓]u kono mizu wo no[↓]ndeiru/

Ovu vodu sam već popio (u stanju smo gdje vode više nema - boca je prazna)

Neki netranzitivni glagoli predstavljaju "punktualne" radnje, odnosno diskretne izmjene stanja koje ne dozvoljavaju progresivnu interpretaciju (slično kao hrvatski svršeni glagoli). Primjerice, 落ちる /ochi[↓]ru/ (pasti⁵), 立つ /ta[↓]tsu/ (ustati), 死ぬ /shinu/ (umrijeti). Hrvatski nesvršene glagole može pretvoriti u svršene (npr. pasti, padati), no japanski to ne može - 落ちて いる ("bivati u padnutom stanju") se može interpretirati *samo* kao "već je palo (i stoji na podu)".

2.11.5 Ostale konstrukcije

Ovdje ćemo ukratko objasniti preostale najbitnije konstrukcije.

- Kondicional -eba: dodajemo ba na -e- oblik glagola (ili i-pridjeva); za ichidan glagole na korijen dodajemo reba. Ima značenje "ako X, onda Y". Primjerice:

安ければ買う

/ya[↓]sukereba kau/

Ako je jeftino kupit ću

Ponekad stavlja veći naglasak na uvjetu (dok god X, onda Y):

お金さえあれば、大丈夫

/okane sa[↓]e a[↓]reba daijo[↓]ubu/

Dok god imam novca, dobro je

⁵ 降る (padati - za oborine; eng. *percipitate*) i 落ちる (pasti - za kamen, jabuku; eng. *fall*) imaju isti prijevod na hrvatskom, no potpuno su različiti - 降る nije punktualan, no 落ちる jest.

- Kondicional -tara: dodajemo -ra na ta formu (prošlost) glagola (ili i-pridjeva). Uključuje vremensku komponentu i znači "kada X, onda Y", no pritom se Y ne mora dogoditi (ili se nije dogodio), a u tom slučaju interpretacija je "da koji slučajem bude" ili "da je bilo". Primjerice:

太郎が来たら帰る

/ta[↓]rou ga ki[↓]tara ka[↓]eru/

Kada Tarou dođe, idem kući (ako Tarou dođe idem kući)

- Kondicional nara: dodajemo nara na osnovni oblik glagola. Uključuje vremensku komponentu, ali u suprotnom smjeru od -ttara. Primjerice:

飲んだら乗るな。乗るなら飲むな

/no[↓]ndara noru[↓]na no[↓]mu nara no[↓]muna/

Kada popiješ ne vozi (ne ulazi u auto), kada voziš ne pij (ne smiješ popiti prije nego voziš).

- Potencijal (mogu nešto): dodajemo -ru na -e- oblik glagola; za ichidan glagole na korijen dodajemo -rareru. Primjerice:

ジョンには日本語が話せる

/jo[↓]n ni ha nihongo ga hanase[↓]ru/

John može pričati japanski

Pritom dobijemo glagol stanja čiji objekt označavamo s が[↓]. Vršitelja radnje (subjekt) možemo označiti s は ili s に (には). Ako subjekt označimo s が[↓], dobijemo isključivo značenje (on i samo on).

- Kauzativ (natjerati nekoga na što, eng. *to cause* ili dozvoliti): na -a- oblik glagola dodajemo -seru; za ichidan glagole na korijen dodamo -saseru. Primjerice 待たせる (natjerati koga da čeka). Uzrok djelovanja (tko tjera; subjekt) je označen s が[↓], a onaj tko je natjeran (objekt) s に:

母が太郎に自分の部屋を片付けさせた

/ha[↓]ha ga ta[↓]rou ni jibun no heya[↓] wo katazuke[↓]sa[↓]seta/

Majka je natjerala Taroua da počisti svoju sobu.

- Pasiv (trpiti nešto): na -a- oblik glagola dodamo -reru; za ichidan glagole na korijen dodamo -rareru. Primjerice:

誰かに財布が盗まれた

/da⁺reka ni saifu ga nusuma⁺reta/

Netko mi je ukrao novčanik

Agent (tko je izvršio radnju) je označen česticom に, a pacijent (ono na čemu se vrši radnja) je označen s が. Koristi se kada želimo naglasiti da je radnja izvršena mimo nečije (najčešće govornikove volje).

- Voljna forma (iskazivanje volje ili nakane - hajdemo): na -o- formu dodamo -u (čitaj /oo/); za ichidan glagole na korijen dodajemo -you. Primjerice, 行こう /iko⁺u/ (hajdemo) ili 行こう思う (mislim ići; nakana).
- Imperativ (naredba; u japanskom je ovo vrlo grubo): za godan glagole prebacimo glagol u -e formu; za ichidan na korijen dodamo -ro. Primjerice 待て /ma⁺/ (čekaj!). Primijetiti ćemo razliku između 待て i 待って (prvo je gruba naredba, a drugo je skraćena zamolba).

2.12 Teinego (govor iz poštovanja)

Hrvatski jezik (kao i njemački i dosta drugih europskih jezika) ima načina da se sugovorniku obrati "iz poštovanja". Naime, u hrvatskom koristimo 2. lice množine (Vi), a u njemačkom 3. lice množine (Sie). Engleski nema takvu formalnu distinkciju (you), ali je nekoć imao (thou je bio neformalni oblik, a you formalni). Sva tri jezika imaju formalni registar gdje se možemo manje direktno obraćati sugovorniku. Npr. na engleskom pitanje možemo postaviti na više načina:

- "Hey, [pitanje] ?" (neformalno, direktno, bez suzdržanosti)
- "Hey, can I ask you a question?" (poluformalno, suzdržano - ostavlja prostor sugovorniku da odbije)
- "Excuse me Sir/Madam, would you mind if I ask a question?" (formalno s poštovanjem, suzdržano, nedirektno - ostavlja prostor sugovorniku da odbije jasno krenuvši od pretpostavke da sugovornik možda i nije voljan odgovoriti na pitanje).

Japanski je po ovom pitanju puno eksplicitniji nego europski jezici. Zapravo, vjerojatno ima jedan od kompleksnijih takvih sistema među svjetskim jezicima uopće. Govor iz poštovanja u japanskom (teinego, 丁寧語) je djelomično utkan u samu gramatiku jezika i ne može ga se zaobići. Tako se npr. osim korištenja drukčije zamjenice za sugovornika i glagoli moraju drukčije konjugirati kada koristimo govor iz poštovanja. U neformalnom registru tako imamo:

今、話している

/i[↓]ma, hana[↓]shiteiru/

Sada pričam

U formalnom (pristojnom, teineigo) registru se ista misao može iskazati na sljedeći način:

今、話しています。

/i[↓]ma, hana[↓]shiteimasu/

Sada pričam (pristojno)

Općenito glagol prebacimo u "pristojni" (masu) oblik tako da na -i- oblik dodamo ます. Primjerice, 分かり + ます. Negacija glagola ある u pristojnom registru je pravilna ありません.

Kopula だ se isto mijenja u pristojnom registru. Neformalno:

これは本だ。

/kore ha ho[↓]n da/

Ovo je knjiga.

U pristojnom registru bismo rekli:

これは本です。

/kore ha ho[↓]n desu/

Ovo je knjiga. (pristojno)

ます /ma[↓]su/ i です /de[↓]su/ negiramo na sljedeći način:

- ます → ません /mase[↓]n/

- です → ではありません (skraćeno じゃありません). Naime, negacija kopule だ je では+ない, odnosno u pristojnom registru では+ありません.

U prošlo vrijeme ih prebacujemo na sljedeći način:

- です → でした /de⁺shita/
- ます → ました /ma⁺shita/

Negaciju u prošlom vremenu dobijemo tako da ません prijeđe u ませんでした. Primjerice:

学生ではありませんでした (ili 学生じゃありませんでした)

/gakusei de ha arimase⁺n deshita/

Nije bio student

I-pridjevi su već predikati, stoga nije ispravno staviti kopulu だ na kraj i-pridjeva (npr. 速いだ je netočno), ali možemo staviti です:

速いです

/haya⁺i desu/

Brz (pristojno)

です u ovom slučaju gubi značenje predikata "biti" i samo označava da je i-pridjev sada u formalnom registru. Isto možemo napraviti i s negacijom ない → ないです ili u prošlom vremenu なかった → なかったです. Ovo je zapravo puno češći (i manje uštogljen) način negiranja u formalnom registru. U razgovornom jeziku se dakle čuje češće 学生じゃないです nego 学生ではありません (ili 学生じゃありません). Moramo pripaziti jer je です ovdje samo fiksni dodatak koji dođe na kraj - ne konjugiramo ga. Dakle, nije točno 速いでした, već trebamo reći 速かったです.

Naravno, govor iz poštovanja se odražava na to i koja se zamjenica koristi za sugovornika ("ti" ili "Vi"). Primjerice, お前 /omae/ je vrlo grub način

obraćanja sugovorniku (prihvatljiv, recimo, samo među prijateljima), dok je 君 /kimi/ prisnije⁶, a あなた /ana⁴ta/ neutralno.

Doduše, najpristojnije je, ukoliko znamo ime i prezime osobe, koristiti [prezime] さん (prezime-san). Dakle, dakle 3. lice - čak i ako je osoba sugovornik. Primjerice, za osobu koja se zove 田中 (Tanaka), bismo imali 田中さん. Također, valja napomenuti da, kao i navođenje subjekta "ja", i zamjenicu "vi/ti" isto često možemo izostaviti ako je jasno iz konteksta kome se obraćamo. Tako je npr. お名前は? /onamae ha/ [pogled usmjeren prema osobi čije ime želimo znati] sasvim dovoljno. Nepotrebno je dodavati あなたのお名前.

Štoviše, insistiranje na あなた može ostaviti dojam kao da je osoba pod istragom (...nekakve španjolske inkvizicije ili nečeg ⁷).

U japanskom je bitno i na koji način se govornik referira na samoga sebe ("ja"):

- 俺 /ore/ je vrlo grubo, neformalno. U formalnim ili poluformalnim situacijama zvuči arogantno te se koristi se među prijateljima ili s mlađim sugovornicima, a koriste ga uglavnom muškarci.
- 僕 /bo⁴ku/ koriste uglavnom mlađi muškarci u polu-formalnom kontekstu, ali ponekad i žene (doduše u tom slučaju ostavlja tomboy-ish dojam⁸). Kako je ova riječ u upotrebi već neko vrijeme, ima i starijih osoba koje je koriste. Izgleda da postoje dvije varijante zamjenice "boku". Naime, /bo⁴ku/ (atamadaka naglasak) i /boku/ (heiban naglasak). Čini se da je prva (standardna, atamadaka) varijanta zastupljena među djecom i muškarcima, a druga kod određenih muškaraca kada pričaju formalnim registrom. Vidi https://www.youtube.com/watch?v=MNR0egvK_oQ (izgovori na forvu također potvrđuju postojanje dviju varijanti), vidi još <https://japanese.stackexchange.com/questions/29435>

⁶君 je ranije bio pristojan. Npr. himna japana se obraća direktno caru (ili izvorno možda nekom drugom gospodaru), a počinje 君が代 (kimi ga you, Vaša vladavina). Napomenimo da ovdje が ne označava subjekt rečenice već genitiv, odnosno pripadnost (u modernom japanskom se za to uglavnom koristi čestica の). Danas se 君 može koristiti npr. za sugovornike koji su znatno mlađi od govornika, recimo djeca.

⁷Obligatory Monty Python reference

⁸Postoji čak i riječ za takve žene: 僕女 (bokuonna)

- 私 /watashi/ je u formalnom govoru (u kombinaciji s ます, です) neutralan s obzirom na spol, no u neformalnom ga govoru koriste uglavnom žene (u tom se slučaju može izgovarati i /atashi/). Postoji i još formalnija, no rjeđa varijanta 私 /watakushi/, koja je rezervirana uglavnom za izrazito formalne situacije ili uslužne djelatnosti.

Za iscrpniju listu japanskih osobnih zamjenica vidi: https://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_pronouns

Enklitika さん ima otprilike značenje gospodin/gospoda, no pritom se ne odnosi nužno na stariju osobu i ne zvuči toliko uštogljeno kao u hrvatskom (možda je socio-lingvistički bliža dalmatinskom šjor/šjora/šinjorina ili ma'am/sir u nekim južnim američkim dijalektima). Postoje i druge enklitike koje se koriste na isti način, npr. ちゃん (-chan), koja ostavlja dojam prisnosti, a koristi se za mlade osobe ili osobe s kojima je govornik bolje upoznat; uglavnom se koristi za ženske osobe. くん (-kun) se koristi za mlade (obično muške) osobe, ali ponekad i žene npr. u kontekstu odnosa senior-junior (senpai-kouhai) u nekoj firmi. Enklitika さま (様) dosta uzvisi onoga na koga se odnosi, a obično se koristi za kraljeve, bogove... i kupce. Dakle, 王様 /oo sama/ (kralj), 神様 /ka⁺mi sama/ (bog), お客様 /okyaku sama/ (kupac). Iscrpnija lista se može pronaći na https://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_honorifics

Napomenimo da se u obraćanju iz poštovanja nužno koriste prezimena i da se japanska imena obično daju u obliku: prezime, ime. Obratiti se nekome imenom nosi konotaciju izraženije prisnosti i neuobičajeno je van konteksta prijatelja/obitelji (doduše za najužu obitelj koriste se otac, majka, baka, djed... kao i u mnogim drugim jezicima).

Dakako, ovo su samo neki aspekti govora iz poštovanja u japanskom; još se možda nameću i npr. situacije u kojima govornik prima uslugu ili daje uslugu (ageru/morau), no o ovome više poslije. Napomenimo i da postoje još viši registri (keigo) koje, recimo, uslužni djelatnici koriste prema kupcima itd.

2.13 Priložne oznake (ko-, so-, a-, do-)

U slavenskim jezicima imamo analogne *ov - *t - *on - *k to- riječi (vidi <https://en.wiktionary.org/wiki/Reconstruction:Proto-Slavic/ov%D1%8Ade>). Generalno, logika je ta da se ko- odnosi na nešto blizu govorniku, so-

nešto blizu sugovorniku, a- nešto što je daleko i od govornika i sugovornika, a do- postavlja pitanje:

この (ovaj)	これ (ovo)	ここ (ovdje)	こう (ovako; na ovaj način)
その (taj)	それ (to)	そこ (tu)	そう (tako; na taj način)
あの (onaj)	あれ (ono)	あそこ (ondje)	ああ (onako; na onaj način)
どの (koji)	どれ (koje)	どこ (gdje)	どう (kako; na koji način)

こんあ (ovakav)	こちら・こっち (ovuda)	こなた (ova osoba; ja, ti, on)
そんあ (takav)	そちら・そっち (tuda)	そなた (ta osoba; on)
あんあ (onakav)	あちら・あっち (onuda)	あなた (ona osoba; ti)
どんあ (kakav)	どちら・どっち (kuda)	どなた (koja osoba)

こいつ (ovaj [lik])
 そいつ (taj [lik])
 あいつ (onaj [lik])
 どいつ (koji [lik])

Većina ovih riječi je nenaglašena (heiban). Od ovoga odstupaju:

- upitne riječi koje su redom sve atamadaka: /do[↓]no/, /do[↓]re/, /do[↓]ko/...
- kontrakcije /kocchi[↓]/, /socchi[↓]/ i /acchi[↓]/
- /ko[↓]u/, /so[↓]u/, /a[↓]a/
- arhaizmi /ko[↓]nata/, /so[↓]nata/ (ili /sona[↓]ta/)

Stupci **こんあ** i **この** su zamjenice koje (kao i hrvatski prijevod) moraju modificirati neku imenicu (adnominal). Tako primjerice imamo:

この男

/kono otoko[↓]/

Ovaj čovjek

これ smo preveli kao "ovo", no pritom ne mislimo na pokaznu zamjenicu srednjeg roda koja može modificirati imenicu (djelovati adnominalno), npr. "ovo more", za što bi japanski ekvivalent bio **この** (ovaj, ova, ovo), već na situaciju u kojoj pokazujemo na neki predmet (ovo blizu, to kraj tebe, ono tamo). U japanskom jeziku **これ** ne može modificirati imenicu.

Također, japanski ne razlikuje mjesto i cilj kretanja (usporedi "ovdje, tu, ondje" s "ovamo, tamo, onamo") sve je samo ここ, そこ, あそこ.

こちら、そちら、あちら、どちら se mogu koristiti kao zamjenice za osobe (iz poštovanja), npr. こちら (ili こちら様) znači "ovaj gospodin/gospođa". Također ih možemo koristiti i kao pristojniju varijantu zamjenica これ、それ、あれ. Isto tako, こちらの、そちらの、あちらの se koriste kao pristojnija varijanta zamjenica この、その、あの. Napomenimo i da su こっち、そっち、あっち、どっち skraćene varijante pa su samim time neformalnije nego pune riječi te isključivo imaju značenje smjera.

あなた、そなた、どなた imaju klasični/formalni prizvuk i ne koriste se toliko osim あなた, koji smo već spomenuli. Ovdje vidimo da je あなた zapravo zamjenica u 3. licu pa je zato relativno nedirektna. こいつ、そいつ、あいつ、どいつ su poprilično neformalni načini oslovljavanja. Npr. u splitkom/dalmatinskom dijalektu bi ekvivalent bio "lik", na engleskom "dude" ili "guy", makar "guy" može biti dosta neutralniji.

2.14 Brojevi i brojači

Brojevi do 10: 一 /ichi⁺/, 二 /ni⁺/, 三 /sa⁺n/, 四 /shi⁺/, 五 /go⁺/, 六 /roku⁺/, 七 /shichi⁺/, 八 /hachi⁺/, 九 /kyu⁺u/, 十 /ju⁺u/. Ovi nazivi za brojeve zapravo dolaze iz kineskog jezika (漢語, /kango/). 4 i 7 se često čitaju 四 /yo⁺n/ i 七 /na⁺na/, što je domaći japanski način čitanja tih brojeva (和語 /wa⁺go/). Čitanje yon i nana za 4 i 7 se redovito javlja kod brojeva > 10. Brojeve slažemo kako bismo i očekivali, npr. 27 je kao i na hrvatskom "2, 10, 7" (二十七, /ni⁺juunana/, dvadeset sedam).

Napomenimo da se brojevi češće samo zapišu arapskim znamenkama (pogotovo veći brojevi). Jedina iznimka su nazivi, npr. 忍野八海 (Oshino hak-kai; osam jezera mjesta Oshino).

Interesantno je da u japanskom (ali i u drugim istočnoazijskim jezicima, npr. kineski i korejski) postoje tzv. brojači (eng. counters, counter words). Ovo su riječi koje se na brojeve vežu kao enklitike te ih koristimo kada iskazujemo broj određenih predmeta ili bića. Primjerice, 3 u smislu "3 psa" se neće izgovoriti isto kao 3 u smislu "3 ptice" ili "3 knjige", itd. Recimo, za male životinje:

犬、2匹飼います

/inu, ni⁺hiki kaimasu

Imam 2 psa

S druge strane za velike životinje imamo:

象が2道いる

/zo⁺u ga ni⁺dou iru/

Postoje 2 slona (možda je prirodnije "Tu su 2 slona" ili sl.)

Slično tome, 5枚 /go mai/ je 5 plosnatih stvari (npr. glazbenih albuma ili knjiga), dok je 5本 /go hon/ 5 cilindričnih stvari (npr. prstiju, olovki ili svitaka - eng. *scroll*).

Ovdje bi valjalo napomenuti da postoji generalni brojač っ (tsu), no on se koristi uglavnom samo u onim slučajevima gdje nema specifičnog brojača ili je ista riječ opskurnija/arhaična. S ovim brojačem se brojevi čitaju na domaći japanski način (wago): 一つ /hito⁺tsu/, 二つ /futatsu⁺/, 三つ /mittsu⁺/, 四つ /yottsu⁺/, 五つ /itsu⁺tsu/, 六つ /muttsu⁺/, 七つ /nana⁺tsu, 八つ /yattsu⁺/, 九つ /koko⁺notsu/, とう /to⁺u/

Ovaj način čitanja se koristi i s nekim drugim brojačima. Primjerice, imamo 一人 /hito⁺ri/ i 二人 /futari⁺/, ali nakon toga se nastavlja 三人 /sanni⁺n/, 四人 /yonin/, itd.

Često (ali ne uvijek) se na brojevima 1, 3, 6, 8, 10 javljaju glasovne promjene. Kod 1, 6, 8, 10 se javlja geminacija, a kod 3 prelazak na zvučni samoglasnik (tzv. *rendaku*). Primjerice:

一匹 /ippiki⁺/, 二匹 /ni⁺hiki/, 三匹 /sa⁺nbiki/, 四匹 /yo⁺nhiki/, 五匹 /go⁺hiki/, 六匹 /roppiki⁺/, 七匹 /nana⁺hiki/, 八匹 /happiki⁺/, 九匹 /kyu⁺uhiki/, 十匹 /juppiki⁺/.

Gramatički, ovdje se nema puno toga za reći (većina posla je na učenju svih brojača i glasovnih izmjena). Brojače s imenicama možemo kombinirati s česticom の, npr.

二匹の犬がいる

/ni⁺hiki no inu⁺ ga iru/

Postoje 2 psa (fokus je više na psu)

Bez čestice bismo imali:

犬が二匹いる

/inu[↓] ga ni[↓]hiki iru/

Postoje 2 psa (fokus je više na količini "dva")

Iscrpni lista brojača je npr. dana na wikipediji: https://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_counter_word

Prokomentirat ćemo još samo velike brojeve u japanskom jer je sistem imenovanja većih brojeva preuzet iz Kine te je nešto drukčiji od našeg zapadnog sistema.

100 je 百 /hyaku[↓]/ no javljaju se promjene na 300, 600, 800 (/sa[↓]nbyaku/, /roppyaku[↓]/, /happyaku[↓]/). 1000 je 千 · 1 千 (/se[↓]n/, /isse[↓]n/; često se kaže 1 sen umjesto samo sen), a glasovne izmjene događaju se na 3000 i 8000 (/sanze[↓]n/, /hasse[↓]n/). 10 000 je 1 万 (/ichima[↓]n/, jedan man) i ovdje odmah vidimo problem s japanskim (i općenito istočnoazijskim) načinom brojanja. Imena brojeva se mijenjaju svako 10⁴, a ne 10³ kao u europskim jezicima. Dakle, 10⁶ (milijun) je 100 · 10⁴, tj. 100 manova /hyaku ma[↓]n/. Konačno, nakon 10⁷ (/sen ma[↓]n/, 10 milijuna) imamo 10^{2·4} = 10⁸ (100 milijuna), ili 1 億 (/ichi[↓]oku/, jedan oku).

Nakon "oku" dolazimo do 10^{3·4} = 10¹², što se zove 1 兆 (/i[↓]tchou/, 1 chou), tj. biljarda (eng. trilion) i napokon su se periodi istočnoazijskog i europskog brojanja susreli (najmanji zajednički višekratnik 3 i 4 je 12). Ovo je također otprilike najveći broj kojeg uopće ima smisla naučiti (za npr. BDP-ove država), a za sve veće brojeve je bolje jednostavno koristiti znanstveni zapis. Zapravo, za sve veće od 10⁹, tj. 10⁸ je bolje koristiti znanstveni zapis (al sad ti uvjeri ekonomiste u to). Glasovne izmjene se događaju na 8 · 10¹² i 10 · 10¹² (/ha[↓]ttchou/, /ju[↓]tchou/).

Inače, znanstveni zapis se na japanskom čita na sljedeći način. Npr. 10³⁰ = 1 0 の 3 0 乗 (jou), dosl. 30-ta potencija od 10.

2.15 Vrste riječi u japanskom jeziku

Vrste riječi morfološki dijelimo na sljedeće klase (ove definicije se koriste samo za japanski).

- Promjenjive vrste riječi (katsuyougo, 活用語) je lagano definirati koristeći paradigme po kojima se iste konjugiraju. Vidjet ćemo da su sve

ove riječi u svojoj osnovi etimološki potekle od glagola (kod na-pridjeva ovo vrijedi barem za kopulu koja je promjenjiva).

1. Glagoli (doushi, 動詞, dosl. riječi kretanja; verb): promjenjiva vrsta riječi; završavaju na "-u" i konjugiraju se po standardnim paradigmama (godan i ichidan glagoli).
Npr. 食べる (taberu, jesti), 座る (suwaru, sjediti), 読む (yomu, čitati)...
 2. Glagolski pridjevi (keiyoushi, 形容詞, dosl. opisne riječi; i-adjective): promjenjiva vrsta riječi, završavaju na "-i", a konjugiraju se po svojoj paradigmi. Primjeri su 高い (takai, visok), 赤い (akai, crven), 美しい (utsukushii, lijep), 楽しい (tanoshii, zabavan)...
 3. Imenski pridjevi (keiyoudoshi, 形容動詞, dosl. opisni glagoli; na-adjective): promjenjiva vrsta riječi koja dolazi s kopulom な (ili たり kod nekih rijetkih slučajeva) kada modificira imenice. Ovo je tradicionalna ("školska") japanska analiza, no promatramo li imenski pridjev i kopulu odvojeno, mogli bismo ih klasificirati kao nepromjenjive riječi. Primjeri su きれい (綺麗, kirei, lijep/čist), 静か (shizuka, tih), 爽やか (sawayaka, svjež)...
- Nepromjenjive vrste riječi (hikatsuyougo 非活用語 ili mukatsuyougo 無活用語) u japanskom pak imaju pomalo specifične definicije.
 1. Imenice (meishi, 名詞, dosl. riječi imenovanja; noun): nepromjenjiva vrsta riječi *koja može biti subjekt rečenice* (jap. "主語になれる"). Primjeri su 机 (tsukue, stol), 冬 (fuyu, zima), 家 (ie, kuća)... Napomenimo da se riječi kao što su 私 (watashi), 僕 (boku), 俺 (ore), これ, あれ ponekad nazivaju 代名詞 (daimeishi, zamjenice, pronouns).
Preostale vrste riječi tvore znatno manje klase.
 2. Prilozi (fukusi, 副詞; adverb): nepromjenjiva vrsta riječi koja modificira druge promjenjive riječi i ne može biti subjekt. Npr. ゆっくり (polako), とても (skroz), ずいぶん (veoma), もっと (više), 結構 (kekkou, poprilično)...
 3. Adnominalne riječi (rentaishi, 連体詞; adnominal/prenominal): nepromjenjiva vrsta riječi koja modificira nepromjenjive riječi i

ne može biti subjekt. Npr. この, あの, あらゆる (svaki), たいした (važno)...

Kao što smo spomenuli, glagoli, i-pridjevi i na-pridjevi svi mogu modificirati imenice te su u tom smislu isto adnominalne riječi, no ovdje ih ne klasificiramo tako jer su promjenjivi.

4. Veznici (setsuzokushi, 接続詞, dosl. vezne riječi; conjunction): nepromjenjiva vrsta riječi koja ne modificira ništa, ne može biti subjekt, ali veže rečenice. Npr. それで (dakle), しかし (ipak), それとも (ili [možda]) ...
 5. Usklici (kandoushi, 感動詞, dosl. riječi emocije; interjection): nepromjenjiva vrsta riječi koja ne modificira ništa, ne veže ništa niti može biti subjekt. Služi kao emocionalni (emphatic) pojačivač. Npr. さあ, やれやれ, ほら...
- Postoje još i pomoćne riječi (fuzokugo, 付属語), koje ne mogu stajati samostalno. Njih dijelimo na
 1. promjenjive; ovo su pomoćni glagoli (jodousi, 助動詞, dosl. pomoćni glagoli).
 2. nepromjenjive; ovo su čestice (joshi, 助詞, dosl. pomoćne riječi) i brojači (josuushi, 助数詞, dosl. pomoćne riječi brojeva)

2.16 Fun etymology fact i korisni izvori

Promotrimo riječi ” 夢魔 ” (muma; nightmare, incubus), ”nightmare” (u jednom značenju incubus, onaj koji leži na spavaću) i ”(noćna) mora”. Nevjerojatno, ali sve tri riječi, osim što su skoro istog značenja su ujedno i KOGNATI!

魔 (ま)= zao duh. Javlja se još u riječima 魔神 (majin, zao duh), 魔女 (majou, vještica), 悪魔 (akuma, demon), 邪魔 (jama, smetnja)), a dolazi najvjerojatnije iz sanskrta (možda preko kineskog) māra (smrt pošast), koji pak dolazi od proto-indoeuropskog *mer.

Kognat je latinskom mors, proto-slavenskom *mor , *merti iz čega su se razvili mrijeti, (po)mor i mora (noćna mora). S druge strane, kognat je i proto-germanskom *marō, iz čega je nastala mare (nightmare, incubus). Vidi:

- <https://en.wiktionary.org/wiki/%E9%AD%94#Japanese>
- <https://en.wiktionary.org/wiki/Reconstruction:Proto-Indo-European/mer->
- <https://en.wiktionary.org/wiki/%E0%A4%AE%E0%A4%BE%E0%A4%B0#Sanskriti>

Korisni izvori:

1. Daijirin, 3.ed <https://kotobank.jp/> (često se citira kao izvor na wiktionary)
2. Seiichi Makino & Michio Tsutsui, Basic Dictionary of Japanese Grammar
3. Tanimori & Sato, Essential Japanese Grammar
4. Takoboto <https://takoboto.jp/> (android aplikacija je isto super; vrlo kompatibilan s anki; ima naglaske)
5. Forvo <https://forvo.com/> za izgovor mnogih riječi (mnogih jezika).
6. OJAD (Online Japanese Accent Dictionary) <https://www.gavo.t.u-tokyo.ac.jp/ojad/phrasing> za provjeru naglaske (ponekad, ali rijetko zna pogriješiti; valja provjeriti sa izgovorom stvarnih ljudi na forvu ili u nekom rječniku).
7. Youtube kanal Comprehensible Japanese <https://www.youtube.com/@cijapanese/featured> je dobar za slušanje s razumijevanjem (comprehensible input, na japanskom).
8. Youtube kanal 三本塾 (Sanbon Juku) <https://www.youtube.com/@sambonjuku/videos> jako dobro objašnjava gramatiku (na japanskom).
9. Youtuber Kaname Naito: <https://www.youtube.com/@kanamenaito/featured> relativno dobro objašnjava neke česte, ali teške aspekte japanskog jezika (na engleskom).
10. Za klasični japanski, neke priče s detaljnom gramatičkom analizom: https://cjp.asc.ohio-state.edu/learning_tools

11. Gramatika klasičnog japanskog kroz različita razdoblja: Bjarke Frellesvig, A History of the Japanese Language
12. Još izvora: <https://japanese.meta.stackexchange.com/questions/756>